

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Andres Laiapea

ÕPETAJATE KOGEMUSED EESTI RAHVUSRINGHÄÄLINGU DIGITEERITUD
AUDIOVISUAALSETE ARHIVAALIDE KASUTAMISEGA AJALOO ÕPETAMISEL
EESTI ÕPPEKEELEGA ÜLDHARIDUSKOOLIDE III KOOLIASTMES

Magistritöö

Juhendaja: õpetajahariduse nooremlektor Pihel Hunt

Tartu 2024

KOKKUVÕTE

Õpetajate kogemused Eesti Rahvusringhäälingu digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel eesti õppekeele üldhariduskoolide III kooliastmes

Magistritöö eesmärk oli selgitada välja õpetajate kogemusi ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel eesti õppekeele üldhariduskoolide III kooliastmes ja koondada kokku nendega seotud ettepanekuid ERR-ile, et aidata kaasa selliste arhivaalide kasutamisele ajaloo õpetamisel. Kasutati kombineeritud uurimismeetodit. Andmeid koguti peamiselt avatud vastustega küsimustikuga, täiendati poolstruktureeritud intervjuude ning suletud ja poolavatud vastustega küsimustikuga. Tulemustest selgus, et kõige enam on ajaloo õpetamisel kasutatud ajaloo teemalisi saatesarju, arhivaalide kasutamiseks valimisel on peetud silmas eelkõige vastavust tunni teemale ja kõige rohkem on neid kasutatud arutelu tekitamiseks. ERR-i arhivaalide kasutamisel on õpetajatele kõige enam meeldinud nende kättesaadavus, aga ette tulnud probleemina toodi samas kõige sagedamini välja tõrkeid ühenduses. Kõige enam soovivad õpetajad ERR-ilt temaatilist kataloogi, kus arhivaalid oleks seotud ära riikliku õppekavaga.

Võtmesõnad: ajalugu, haridustehnoloogia, kogemused, kolmas kooliaste

ABSTRACT

Teachers' experiences with the use of digitized audiovisual archival materials of the Estonian Public Broadcasting in teaching history in stage III of Estonian-language basic schools

The aim of this master's thesis was to explore teachers' experiences with the use of digitized audiovisual archival materials of the Estonian Public Broadcasting (ERR) in teaching history in stage III of Estonian-language basic schools and to gather related proposals to ERR in order to facilitate the use of such materials in history teaching. A mixed research method was used. Data was collected mainly by using an open-ended questionnaire. Additional data was collected with semi-structured interviews and by using a questionnaire with closed and semi-open-ended questions. The results revealed that history-themed documentary series were the most frequently used audiovisual materials in teaching history. The main criteria for selecting the materials was their compatibility with the topic of the lesson. The materials were used mainly to stimulate discussion. Teachers appreciated the accessibility and free availability of ERR's archives, while the most frequently encountered problem was errors in connection. What teachers most want from ERR is a thematic catalog linking the archival materials with the national curriculum.

Keywords: history, educational technology, experiences, lower secondary education

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	5
Audiovisuaalsete vahendite kasutamise ajaloost.....	5
ERR-i digihoidla ja digiteeritud arhivaalid.....	8
Uurimisprobleem ja uurimisküsimused.....	9
METOODIKA.....	12
Valim ja andmekogumine.....	12
Eetikanõuete järgimine.....	14
Andmeanalüüs.....	15
TULEMUSED JA ARUTELU.....	15
Ajaloo õpetamisel kasutatud arhivaalid.....	16
Kasutatud arhivaalide valiku kriteeriumid.....	18
Arhivaalide õppetöös kasutamise meetodid.....	20
ERR-i arhivaalide kasutamise meeldivad küljed.....	23
Arhivaalide kasutamisel esinenud probleemid.....	24
Õpetajate soovid ja ettepanekud ERR-ile.....	26
Uuringu piirangud.....	28
Rakendus- ja uurimisvõimalused.....	30
TÄNUSÕNAD.....	31
AUTORSUSE KINNITUS.....	31
KASUTATUD KIRJANDUS.....	32
LISAD	
Lisa 1. Küsimustik ajalooõpetajatele	
Lisa 2. Intervjuu küsimused	
Lisa 3. Täiendava küsitluse küsimused	
Lisa 4. Vastajate nimetatud ERR-i arhivaalid	

SISSEJUHATUS

Käesolev töö kasvas välja minu enda kogemustest ja vajadustest algaja õpetajana. Kui asusin 2021. aasta novembris tööle ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetajana ühes väikeses põhikoolis, puutusin koroonaviiruse SARS-CoV-2 põhjustatud pandeemia tõttu peagi kokku olukorraga, kus mõne klassi õpilastest võis suurem osa ootamatult koolist puududa ning paljud puudusid pikema perioodi vältel. Samas ei toimunud enam üleminekut distantsõppele, õppetöö jätkus tavapärasel vormis. Selleks, et õpilased liiguksid aine läbimisel edasi ikkagi enam-vähem samas tempos, hakkasin kasutama siis tundides järjest enam veebis vabalt ligipääsetavaid audiovisuaalseid materjale, mille abil puudujad said lahendada ülesandeid kodus. Tundsin toona, et mulle tuleks kasuks, kui saaksin lugeda teiste Eesti õpetajate kogemustest selliste materjalide kasutamisega ajaloo õpetamisel, kuid ei leidnud siis sel teemal ulatuslikumaid ülevaateid. See töö kujutabki endast katset neid kogemusi vähemalt osaliselt kaardistada.

Lisaks isiklikule huvile kannustas seda teemat uurima selle ühiskondlik olulisus. Eesti riiklikus haridusvaldkonna arengukavas 2021–2035 (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021) on sõnastatud ühe sihina digipedagoogika, digipädevuse ja digilahenduste arendamine ja rakendamine, et muuta haridus kättesaadavamaks, mitmekesisemaks ja tõhusamaks. Silmas peetakse sealjuures ka digitaalse sisu kasutamist õppimisel ja õpetamisel. Hariduskorraldust puudutavates tulevikuvisionides (Arenguseire Keskus, 2023) nähakse haridustehnoloogia, sealhulgas digilahendustele toetuva asünkroonse õppe arendamises vältimatut vajadust, et leevendada õpetajate koormust ja nappust ning viia õppeainete sisu paremini tänapäeva digimaailmas kasvanud noorteni. Filmivaldkonna esindajad (Balti Uuringute Instituut, 2022; Lõhmus, 2020) peavad aga haridusvaldkonda laienemist ehk õppekava ulatuslikku katmist audiovisuaalse sisuga üheks oluliseks võimaluseks enda valdkonna kestlikkuse tagamisel. Minu arvates tuleks võtta nende visioonide teostamisel arvesse ka õpetajate kogemusi, et loodavad lahendused vastaksid võimalikult hästi tegelikele vajadustele.

Võimalusi kasutada ajaloo õpetamisel Eesti Rahvusringhäälingu (edaspidi ERR) digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale on varasemalt käsitlenud oma magistritöös Silivälja (2015), kuid õpetajate seniste kogemuste ning ootuste kaardistamine jäi tal siiski suhteliselt tagasihoidlikuks. Leian, et käes on aeg veidi põhjalikumaks käsitluseks, millest võiksid saada inspiratsiooni nii tegevõpetajad oma igapäevases töös kui ka ERR ning teisedki digiteeritud audiovisuaalsete materjalide valdajad enda veebikeskkondade arendamisel. Viimast silmas pidades sai lisaks õpetajate kogemuste kaardistamisele kogutud ka selliste arhivaalidega seotud ettepanekuid ERR-ile. Loodan väga, et nimetatud asutusele avaneb ühel hetkel võimalus nende ettepanekute arvestamiseks, järgimiseks.

TEOREETILINE ÜLEVAADE

Nii mujal maailmas kui ka Eestis levis audiovisuaalsete materjalide kasutamine õppetöös laialdaselt juba 20. sajandil. Digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide suurimaks varamuks Eestis on ERR-i digihoidla, mistõttu väärivad selle kasutajate kogemused kindlasti uurimist.

Audiovisuaalsete vahendite kasutamise ajaloost

„Audiovisuaalseteks“ nimetatakse kuulmis- ja nägemismeele abil tajutavaid (Sõnaveeb, *s.a.*) materjale, kuid seda mõistet saab täpsustada mitut moodi. Autoriõiguse seaduse (1992) § 33 järgi loetakse audiovisuaalseteks teosed, mis koosnevad „korrapäraselt seotud kujutistest koos neid saatvate helidega või ilma helideta, ja mis on ette nähtud näitamiseks vastavate tehniliste vahenditega (kinofilm, telefilm, videofilm jne),“ kuid liikumatud pildid ehk fotod ning lihtsalt helisalvestised nendeks ei liigitu. Eesti üldhariduskoolides õpetatakse seevastu juba 5. klassis, et audiovisuaalseteks ajalooallikateks loetakse lisaks filmidele ja videodele ka fotod ja helisalvestised (Antons & Hallik, 2015; Siig, 2021). Põhikooli riikliku õppekava (2011) kohaselt peab selline liigitamine saama õpilastele selgeks II kooliastmes. Lähtudes sellest, mida koolis ajalootundides õpetatakse ja millised materjalid asuvad ERR-i arhiivi digihoidlas, kasutangi mõistet „audiovisuaalsed“ selles töös laiemas, mitte autoriõiguse seaduses toodud kitsamas juriidilises tähenduses.

Ülevaadetes audiovisuaalse õpetamise ajaloost jõutakse selle algeid otsides mõnikord noorema paleoliitikumini ehk kiviaja vanima perioodi lõpujärku (Saettler, 1954), mil lastele eluks vajalike tarkuste õpetamisel kasutati ka kütitavate loomade kujutisi (Elango, 1974). Piirdun siin aga siiski lühikese ülevaatega filmide/videode, audiomaterjalide ja fotodega seonduvast, sest just sellised on veebiaadressil <https://arhiiv.err.ee> asuva ERR-i digihoidla veebiportaali kaudu ligipääsetavad audiovisuaalsed arhivaalid.

Pildid, sealhulgas karikatuurid, olid ajaloo õpetamisel kasutusel juba enne esimest maailmasõda. Erialaajakirjandusest võis leida soovitusi (Davison, 1913) projitseerida neid võimaluse korral ekraanile, et illustreerida õpetaja poolt räägitavat juttu, lasta vaadata ning analüüsida õpilastel individuaalselt või paigaldada vaatamiseks klassiruumi seintele. 1920-ndatel tehtud eksperimendid kinnitasid (Ross, 1928), et enamasti aitab illustreerivate piltide kasutamine kaasa õpetaja poolt suuliselt esitatud materjali omandamisele. Ajaloo õpetamisel kasutati sel ajal tavaliselt pilte tuntud riigi- ja kultuuritegelastest (Eastman, 1931). Käesoleval sajandil rõhutatakse aga vajadust arendada ajaloo õpetamisel õpilaste oskust fotosid kriitiliselt tõlgendada (Nix & Bohan, 2014). Samuti peetakse oluliseks, et nad õpiksid neid autoriõigusi järgides kasutama (Gonzalez, 2017).

20. sajandi algupoolel võeti õppetöös kasutusele ka liikuvad pildid – filmid. Tuntud USA leidur Thomas Alva Edison ennustas siis korduvalt, et need vahetavad peagi suuremas osas või täielikult välja õpikud, aga isegi filmide õppetöös kasutamise suurimad eestvedajad jäid siis selles osas skeptiliseks (Oppenheimer, 2003). „Sageli võib film täiendada või muuta taotletava arusaama täielikuks, aga see ei saa iialgi asendada liikumatut esitust, sest juba ainuüksi selle liikumine takistab keskendumist detailidele, mida viimane võimaldab ning julgustab,“ märkis Nelson L. Greene (1926). Filmides nähti õpetamisel tõhusat tuge, mille abil saab tekitada õpilastes käsitletavate teemade vastu huvi ning mille kasutegur on eriti suur madalama vaimse võimekusega ja nooremate õpilaste puhul, kelle elukogemused ei ole nii suured, et nad suudaksid kirjasõnas öeldut endale ise silme ette manada (Hansen, 1930).

USA-s edendati ja uuriti audiovisuaalse haridusega seonduvat palju juba 20. sajandi esimesel poolel (Agney, 1967). Ajaloo õpetamise osas on pärvinud toonastest uuringutest enim tähelepanu doktoritöö, mille Harry Arthur Wise kaitses 1937. aastal Yale'i Ülikoolis teemal „Motion Pictures As an Aid In Teaching American History“ – raamatuna avaldati see paar aastat hiljem. Wise (1939) vaatas üle seitse varasemat uuringut filmide kasutamise kohta õppetöös ning viis seejärel läbi eksperimentaalse uuringu, milles osales üheksa ajalooõpetajat, 28 klassikomplekti ja peaaegu tuhat keskkooliõpilast viies Missouri osariigi koolis. Kõik need uuringud käisid veel tummfilmide, mitte helifilmide kohta. Tulemused näitasid, et õpilased, kes olid õppeprotsessi käigus vaadanud õppefilmide sarjas „Yale Chronicles of America“ tehtud lavastusi USA ajaloost, saavutasid hiljem temaatilistes testides keskmiselt paremaid tulemusi kui need, kes seda ei olnud teinud. Filmide kasutegur oli suurim vähemvõimekate õpilaste puhul. Wise jõudis järeldusele, et filmide kasutamisel on suhteliselt suur väärtus, kui neid kasutada täiendusena tavapärasele õpetamisele, kuid palju sõltub siiski konkreetsetest asjaoludest, õpilaste eelteadmistest ja õpetajate oskustest, mistõttu on eriti oluline nende koolitamine. Tänapäeva teaduseetika vaatepunktist ei olnud Wise erapooletu uurija, sest ta sisuliselt reklaamis filme, mille oli lasknud teha sama ülikooli kirjastus, ja nendega seoses õpetajatele suunatud täiendkoolitusi. 15-osalise sarja tegemine oli läinud maksma tänapäeva vääringus rohkem kui 15 miljonit USA dollarit ning osutunud rahaliselt kahjumlikuks, sest koolidel ei olnud siis piisavalt võimalusi selliste õppematerjalide kasutamiseks (Lotstein, 2020). Kuid järgnenud kümnenditel areng hoogustus ning 1968. aastaks tegutses USA-s vähemalt kolm suurt hariduskeskust, kus valmistati koolidele audiovisuaalseid materjale konkreetselt ajaloo õpetamiseks (Fenton, 1968).

Seda, et selleks ajaks oli audiovisuaalsete materjalide õppetöös kasutamise olulisust mõistetud ka Eesti NSV-s, kinnitab täiesti otsesõnu samal aastal avaldatud entsüklopeedia:

„nüüdispedagoogikas on tähtsal kohal a-d (kuulmismeele, nägemismeele või mõlema abil tajutavad) õppematerjalid, näit. film, heliplaat“ (Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, 1968, lk 233). Eestis oli sellel ajal audiovisuaalsete materjalide õppetöös kasutamise üks suurimaid propageerijaid ajaloolane ja õpetaja Hillar Palamets, kelle „Õpilased ja filmikunst“ (1969a) oli Eestis esimene põhjalikum ülevaade õpilaste ja filmikunsti vahekorra kohta. Õpetajatele ning õpetajateks pürgivatele üliõpilastele suunatud raamat sisaldab Palametsa originaaluuringute ning teoreetiliste ülevaadete kõrval materjale filmikunsti aluste ja filmiajaloo õpetamiseks. Kuigi teost läbib ajastuomane (nõukogudelik) ideoloogiline kallutatatus, on see jätkuvalt tähelepanuväärne lugemisvara. Nii selles raamatus kui ka siis ajakirjas Nõukogude Kool avaldatud lühemas käsitluses filmikunstist kui pedagoogilisest tegurist (Palamets, 1969b) rõhutas autor kunstiliste filmide kõrval telesaadete kasvavat tähtsust.

Metoodilistes nõuannetes keskendusid Palamets ning teised kohalikud autorid (Kraav, 1967; Kriisa, 1966) vajadusele arendada õpilaste oskust analüüsida mängufilme, et kasvatada haritud kinopublikut, kuid seda tehes soovitati kasutada õppetöös ka „ajaloolisi ja ajaloolis-revolutsioonilisi filme, mis annavad noortele kaemusliku ettekujutuse mineviku suurmeestest ja suursündmustest, abistades niimoodi ajalookursuse omandamist“ (Palamets, 1974, lk 148). Samas koostas Palamets siis ise ajalooõpetajana koolis kasutamiseks diafilme, näiteks kino sünni, Charlie Chaplini ja Sergei Eisensteini kohta (Raudsepp, 1971).

1960-ndatel asutati Eesti koolides hoogsalt koolikinosid, filmiklubisid ja kinoringe ning mõnes koolis viidi keskkooli osas valikainena sisse filmikunsti aluste õpetamine, mille programm hõlmas ka filmikunsti ajalugu ning mitmesugustest ajaloosündmustest valminud filmide vaatamist ja analüüsimist, kuid selle juures kujunesid siiski probleemiks koolitunni ajalised raamid ja tehniliste võimaluste piiratus (Raudsepp, 1971). Omaette nähtuseks olid pioneerikinosid, mis võisid tegutseda siis nii koolides kui ka statsionaarsete kinode juures, võttes sihiks täiendada õpilaste teadmisi koolis õpitavates ainetes. Näiteks Viljandi kino „Rubiin“ juures tegutsenud pioneerikinos korraldati filmide näitamist õppeainete järgi ja vastavalt vanuserühmadele, kusjuures pioneeride n-õ abilistena olid kaasatud pedagoogid (Kaljusaar, 1967a; Kaljusaar, 1967b).

Juba 1920-ndatel avaldati üleskutseid rakendada Eestis teiste riikide eeskujul järgides pedagoogika teenistusse raadio – hakata andma koolitunde raadio kaudu (Raadioleht, 1928; Raadioleht, 1929). Kooliraadio esimene semester läks Eestis eetrisse 1936. aasta sügisel (Rummo, 1936). Nii sel kui ka järgnenud semestritel oli kavas ka otseselt ajalooainelisi saateid, mida kuulati siis tundide ajal koolides üle kogu Eesti üheaegselt (Õpetajate Leht, 1937a; Õpetajate Leht, 1937b). 1939. aasta alguseks oli raadio võetud kasutusele pooltes

kohalikes koolides (Uus Eesti, 1939) ja sama aasta sügissemestril oli kooliraadio kavas juba 27 saadet (Õpetajate Leht, 1939a). Õpetajatele jagatud metoodilistes nõuannetes rõhutati, et saadete kuulamisest on kasu ainult siis, kui neis toodut seostatakse klassis tehtava õppe- ja kasvatustööga (Õpetajate Leht, 1939b).

Kooliraadio saated jätkusid ka 1940. aastal pärast Eesti inkorporeerimist NSV Liidu koosseisu (Õpetajate Leht, 1940). Sõja tõttu need peagi siiski katkesid. Pärast sõda üritati ettevõtmist kohe uuesti käivitada (Nõukogude Õpetaja, 1945), kuid korralikult saadi hoog jälle sisse alles 1959. aastal (Eesti Raadio, 1959); aastatel 1959–1985 sarjas „Kooliraadio“ valminud saateid saab nüüd järelkuulata ERR-i arhiivi digihoidla veebiportaalis.

Koolidesse jõudsid ka 1955. aastal tegevust alustanud Tallinna Televisioonistuudio (Eesti Televisiooni) saated. Sellest ajast võib leida teateid koolidest, kuhu hangitud televiisor kujunes õpilaste jaoks „aknaks maailma“, millel oli aga „kooliraadioga võrreldes suuri eeliseid. Pikemad, sõnalise sisuga raadiosaated on lõpuks väsitavad ega suuda noori küllaldaselt köita. Hoopis rohkem köidab õpilasi koolikino“ (Horm, 1957).

Audiovisuaalsete vahendite kasutamine õppetöös on sõltunud üldiselt tehnoloogia arengust ja tehnoloogiliste uuenduste levikust ning alates 1990-ndatest on seda tugevalt mõjutanud internetiga ühendatud personaalarvutite laialdane kasutuselevõtt, mis on võimaldanud ka veebis kättesaadavate materjalide kasutamist (Molenda, 2022). Need ülemaailmsed arengud ei ole jätnud puutumata ka Eestit.

ERR-i digihoidla ja digiteeritud arhivaalid

ERR on 2007. aastal Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio ühendamisel asutatud avalik-õiguslik ringhäälinguorganisatsioon, mille üheks eesmärgiks on aidata kaasa Eesti ajaloo ja kultuuri audiovisuaalsele jäädvustamisele (Eesti Rahvusringhäälingu seadus, 2007). ERR-il lasub seadusega pandud kohustus salvestada eesti rahvuskultuuri ja Eesti ajaloo seisukohalt olulisi sündmusi ja teoseid, tagada kultuuriliselt ja ajalooliselt oluliste saadete salvestiste alaline säilitamine ja audiovisuaalsete arhivaalide kättesaadavus avalikkusele üldkasutatavate vahenditega elektroonilise side võrkude kaudu.

2010. aastal avati alamdomeenil arhiiv.err.ee veebiportaal, mis loodi just selleks, et muuta ERR-i arhiivis leiduv audiovisuaalne kultuuripärand digiteeritud kujul veebis kõigile tasuta kättesaadavaks (ERR, 2010). Kõik arhiivimaterjalid seal siiski kohe kättesaadavaks ei muutunud, sest ERR-i arhiivid on väga mahukad ja arhivaalide digiteerimisele kulub palju aega (Pesur, 2010). Näiteks oli siis esialgu digiteeritud ainult 3% Eesti Televisiooni saadete arhiivist (Tammeorg, 2010). Digihoidla pideva täiendamise tulemusel oli seal aga 2024. aasta

15. maiks juba saadaval 63619 video- ja 119014 audiofaili (35072 tundi video- ja 51642 tundi audiomaterjali) ning 251655 fotot (ERR arhiiv, *s.a.*). Vanimad ERR-i poolt digiteeritud kujul kättesaadavaks muudetud filmid ja telesaated pärinevad 1956. aastast, helisalvestised 1920-ndatest. Digihoidla sisaldab ka Eesti Telefilmi kunagist toodangut.

Uute salvestistega ERR-i saadetest täiendatakse digihoidlat küll jooksvalt, kuid ERR-i portaalide jaoks toodetud ning nende poolt kasutatud audiovisuaalsed materjalid selle kaudu siiski kõik kättesaadavad ei ole. Näiteks puudub sealt ERR-i multimeediatoimetuse ja Tartu Ülikooli Ajalooringi koostöös Eesti Vabariigi 100. aastapäeva puhul valminud 52-osaline videoklippide sari „Minevikuminutid“, mis on tervikuna vaadatav veel vaid Tartu Ülikooli Televisiooni portaalis: <https://uttv.ee/otsing#sona=minevikuminutid>

ERR-i arhiivi digihoidla ei ole Eestis ainuke sarnane veebikeskkond, aga see on omataoliste hulgas kõige mahukam ning selles leiduvad arhivaalid on avalikkusele kõige kergemini kättesaadavad. Otsing andmebaasis, mis sisaldab Rahvusarhiivis säilitatavaid Eesti-ainelisi foto-, filmi- ja helikogusid 19. sajandi lõpust tänapäevani, tõi 2024. aasta 15. mail välja 9555 digiteeritud filmi, aga autoriõigustega seotud põhjustel on suur osa nendest vaatamiseks saadaval ainult Rahvusarhiivi uurimissaalides (Rahvusarhiivi Meediateek, *s.a.*). Eesti Filmi Instituudi ning Rahvusarhiivi koostöös valminud veebikeskkonnas Arkaader oli samal ajal vaatamiseks saadaval 3437 video, kuid paljusid neist saab vaadata ainult raha eest, mitte tasuta (Arkaader, *s.a.*). ERR-i arhiivi digihoidla on seega tunduvalt mahukam ja selles säilitatavate arhivaalide kättesaadavust sedasi piiratud ei ole.

2022. aastal läbis ERR-i arhiivi veebiportaal värskenduse, mille eesmärk oli muuta digihoidla kasutamine senisest mugavamaks (ERR, 2022), aga sellega ei ole arendustööd lõppenud. Digihoidla täiendamine, tehniline täiustamine ning ka vastava veebiportaali arendamine on ERR-i jaoks jätkuvalt oluline (ERR 2024; Lõhmus, 2023).

Uurimisprobleem ja uurimisküsimused

Eestis on kaitstud juba arvukalt magistritöid, milles käsitletakse ühest või teisest aspektist ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalidega seonduvat. Uuritud on nõukogude ajal loodud audiovisuaalteoste ja esituste kasutamise õiguslikke väljakutseid ning võimalikke lahendusi selles osas (Kuuskemaa, 2013), ERR-i fotoarhiivi üleminekut digiajastule (Sutt, 2015) ning muid ERR-i digihoidla ja teiste sarnaste keskkondadega seotud tehnilisi aspekte (Ojang, 2020; Rüütel, 2015). ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamist õppetöös koroonakriisi ajal on kinnitanud I kooliastme õpetajate (Luhakooder, 2021) ja geograafiaõpetajate (Perv, 2021) kogemusi käsitlevad uuringud.

Loodusainete õpetajaid peaks huvitama magistritöö, mille raames koostati andmebaas telesaate „Rakett 69“ esimese kaheksa hooaja tarbeks valminud õppematerjalidest ning seoti toodud ülesanded ära riiklike õppekavadega (Mõisavald, 2018). Ajaloo osas ei ole midagi sellist ühegi ERR-i arhiivis leiduva saatesarjaga veel tehtud.

Varasemad tööd, mis on seotud ERR-i arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel, on olnud kitsama ja teistsuguse fookusega, keskendudes enamasti konkreetsete õppematerjalide valmistamisele. On toodud näiteid sellest, kuidas ERR-i arhivaale saab kasutada aktiivõppe meetodite rakendamisel ajalootundides Eesti iseseisvuse taastamise käsitlemisel (Saadjärv, 2013), koostatud neid kasutades õppematerjale Tallinna ajalooliste hoonete (Lauk, 2016) või kogu teisele maailmasõjale järgnenud perioodil kultuuris ja eluolus toimunud muutuste kohta (Kitsingi, 2019). On toodud ka näiteid nende kasutamisest omakultuuri õpetamisel, mida saab lõimida ajalooaga (Oselin, 2016).

Kõige ulatuslikumalt on Eestis õpetajate kogemusi ERR-i digiteeritud arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel käsitlenud varasemalt Silivälja (2015), kelle magistritöö fookus oli küll õppematerjalide (töölehtede) valmistamisel, kuid kes viis läbi ka küsitluse, millele vastanud seitsmest õpetajast oli ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud kuus, ning kaardistas lisaks õpetajate senistele kogemustele ka ootusi ERR-ile. Käesoleva töö jaoks pakub veidi sobivat võrdlusmaterjali ka Laadoga (2018), kelle magistritöö sisaldab näiteid Eesti aineõpetajate, sealhulgas paari ajalooõpetaja kogemustest kohalike avalike filmi- ja videoandmebaaside kasutamisega õppetöös.

Mujal maailmas ei ole ERR-i digiteeritud arhivaalidega seonduvat mulle teadaolevalt uuritud, aga erinevaid uuringuid audiovisuaalsete materjalide kasutamise kohta õppetöös leiab vastavatest andmebaasidest loendamatul hulgal. Selle magistritöö tegemisel olid minu jaoks huvipakkuvaimad uuringud filmide kasutamise kohta ajaloo õpetamisel Norra keskkooli- (Wagner, 2018) ja põhikooliõpetajate poolt (Wagner, 2019), milles õpetajate kogemusi kaardistati poolstruktureeritud intervjuude abil. Samuti mõjusid inspireerivalt Hispaanias läbiviidud uuringud selle kohta, millised on põhikooliõpetajate hinnangul kõige sobivamad vahendid ajaloo õpetamiseks (Guerrero-Romera *et al.*, 2021) ja kuidas on õpetajad kasutanud õppetöös veebiportaali YouTube kaudu jagatavat videomaterjali (Pattier, 2021), mille puhul koguti andmeid küsimustike abil.

21. sajandil on hariduses järjest enam levinud veebipõhine ning hübriidõpe, mille läbiviimisel kasutatakse laialdaselt audiovisuaalseid materjale (An, 2021). Selleski osas on ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide õppetöös kasutamisel suur potentsiaal, mille avamiseks tasub uurida kindlasti ka õpetajate seniseid kogemusi.

Nagu eeltoodust nähtub, ei ole audiovisuaalsete materjalide kasutamine õppetöös enam kuigi uus nähtus. Mõnes käsitluses on jõutud selle algeid otsides kiviaega (Saettler, 1954). Kasutatud vahendid on sõltunud aga tehnoloogia arengust (Molenda, 2022), mis on nüüdseks viinud veebis kättesaadavate materjalide laialdase kasutamiseni (An, 2021).

Seda, kuidas kasutada õppetöös pilte (Davison, 1913), kuidas neid ajaloo õpetamisel kasutatakse (Eastman, 1931) ja kuidas aitab nende kasutamine kaasa materjali omandamisele (Ross, 1928), käsitleti ingliskeelses erialakirjanduses juba 20. sajandi esimesel poolel. Samuti jõuti juba tummfilmiajastul järeldusele (Greene, 1926; Hansen, 1930; Wise, 1939), et filmide kasutamine aitab äratada õpitava vastu suuremat huvi ja materjali paremini omandada. Nagu peaaegu kõigis teistes Euroopa riikides (Molenda, 2022), katsetati ka Eestis juba 1930-ndatel koolitundide andmisega hariduslike raadioprogrammide kaudu. 1960-ndatel propageeriti eriti filmide kasutamist õppetöös, rõhutades samas (Palamets 1969a, Palamets 1969b) telesaadete kasvavat tähtsust. Eesti Raadio ning Eesti Televisiooni ühendamisel tekkinud ERR-i loodud digihoidla sisaldab mahukaimat digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kogu Eestis, olles tänu materjalide vabale kättesaadavusele õppetöös kasutamiseks eriti sobilik.

Lähtudes isiklikust huvist ja teema ühiskondlikust olulisusest on käesoleva magistritöö eesmärk selgitada välja õpetajate kogemusi ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel eesti õppekeelela üldhariduskoolide III kooliastmes ning koondada kokku nendega seotud ettepanekuid ERR-ile. Lähtudes nimetatud eesmärgist sõnastasin järgmised uurimisküsimused:

1. Milliseid ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale on ajaloo õpetamisel eesti õppekeelela üldhariduskoolide III kooliastmes kasutatud?
2. Mille alusel on õpetajad ERR-i arhivaalid kasutamiseks välja valinud?
3. Kuidas on õpetajad ERR-i arhivaale ajaloo õpetamisel kasutanud?
4. Mis on õpetajatele ERR-i arhivaalide kasutamise juures meeldinud?
5. Milliseid probleeme on õpetajatel ERR-i arhivaalide kasutamisel ette tulnud?
6. Milliseid ettepanekuid on õpetajatel arhivaalidega seoses ERR-ile?

Küsimused 1, 4, 5, 6 katavad teemasid, mida on juba varem Eestis osaliselt uuritud (Silivälja, 2015). Küsimuste 2 ja 3 puhul saab tuua siin välja uuringuid sarnaste materjalide kasutamise kohta teistes riikides (Wagner, 2018; Pattier, 2021). Minu töö eesmärk on aidata õpetajate seniste kogemuste ja neist lähtuvate ettepanekute kaardistamise kaudu kaasa ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisele ajaloo õpetamisel. Teiste kogemuste tundmaõppimine on vajalik selleks, et teha enda tööd paremini.

METOODIKA

Kasutasin oma töös kombineeritud uurimismeetodit, mille puhul täiendasin avatud vastustega küsimustest koosneva küsimustiku abil kogutud andmeid poolstruktureeritud intervjuude või suletud ja poolavatud vastustega küsimustest koosneva küsimustiku abil. Lähtusin seda tehes arusaamast (Õunapuu, 2014), et kvalitatiivne ning kvantitatiivne uurimisviis võivad teineteist täiendada, andes erisugust infot, mille kombineerumisel tekib sünergia.

Valim ja andmekogumine

Üldkogumi moodustasid eesti õppekeelega üldhariduskoolide III kooliastme ajalooõpetajad, kes on kasutanud ajaloo õpetamisel ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale. Kavatsus oli jõuda võimalikult suure osani sellest üldkogumist, läheneda kõikse valimi kasutamisele, ning moodustada sellele toetudes järgmise sammuna sihipärane valim õpetajatest, kes on valmis jagama lähemalt oma kogemusi ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega õppetöös. Praktilise töö käigus lähenesid kasutatud valimid sisuliselt mugavusvalimile, mille iseloomulikeks joonteks on Õunapuu (2014) järgi uuritavate kättesaadavus ja valmisolek vastata.

Eestis omab 2024. aasta kevadel tegevusluba 405 eesti õppekeelega üldhariduskooli, kus antakse haridust III kooliastmes (Eesti Hariduse Infosüsteem, *s.a.*). 2023/2024 õppeaastal oli sellistes koolides täistööajale taandatuna kokku 245 ajalooõpetaja ametikohta, millel töötas statistika kohaselt 812 õpetajat (Haridussilm, 2024), aga vastavate õpetajate tegelik arv ei ole tuvastatav, sest üheaegselt mitmel osalise koormusega ametikohal töötamise korral kajastub üks isik riiklikus statistikas mitmekordselt.

Üldkogumi liikmeteni jõudmiseks kogusin koolide veebilehtedelt ajalooõpetajate e-posti aadresse ning saatsin 2023. aasta 15. oktoobrist 30. detsembrini laiali 660 e-kirja, milles kutsusin õpetajaid, kes on kasutanud õppetöös ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale, vastama Tartu Ülikooli veebipõhiste küsimustike koostamise keskkonnas UT LimeSurvey avatud vastustega küsimustest koosnevale küsimustikule (lisa 1) kogemuste kohta ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel. Küsimustiku eelneva testimise viisin läbi paari tuttava ajalooõpetaja peal. 2023. aasta detsembri lõpus viitasin sellele küsimustikule ka postituses, mille tegin suhtlusvõrgustikus Facebook asuvas ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate grupis (Facebook, *s.a.*), millel oli sel hetkel 630 liiget.

Küsimustiku koostamisel lähtusin töö uurimisküsimustest, soovides selgitada selle küsitlusega välja, millistele nendega seotud aspektidele peaksin oma edasises uurimistöös põhjalikumalt keskenduma. Küsimustele vastamise järel sai vastaja märkida, kas on nõus

andma ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamise teemal minu magistritöö tarbeks pikema intervjuu – minu algne kava nägi ette, et uurimistöö keskseks osaks saavad küsitlusele järgnevad süvaintervjuud. UT LimeSurvey keskkonda otsustasin kasutada selle seotuse tõttu ülikooliga, milles õppimise raames ma oma magistritööd tegin.

2024. aasta jaanuari lõpuks oli ajalooõpetajatele suunatud küsimustikule kogunenud 34 vastajat, kuid neist kolm kirjutas lihtsalt, et ei ole ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale ajaloo õpetamisel kasutanud, seega ei kuulunud nad üldkogumisse, küsitluse sihtgruppi. Valmidust anda pikem intervjuu väljendas 12 vastajat.

Alates esimeste vastuste laekumisest tegelesin jooksvalt andmete analüüsimisega, et tuvastada alateemad, millele võiksin pöörata tähelepanu järgnevates intervjuudes. Koostasin 2023. aasta detsembri alguses loetelu küsimustest (lisa 2), mida plaanisin intervjuude käigus kasutada. Tulenevalt sellest, et esimeseks intervjuueeritavaks, kelle peal tahtsin neid küsimusi ühtlasi katsetada, osutus üks minu kunagine kursusekaaslane bakalaureuseõpingute päevilt, kellega mul ei õnnestunud samas leppida siis meie mõlema pingeliste ajagraafikute tõttu kokku aega vahetumaks suhtluseks, leidis see intervjuu detsembris aset suhtlusrakenduse Messenger vahendusel kolme päeva jooksul toimunud vabas vormis kirjaliku vestluse kujul. Nimetatud rakendust sai eelistatud selle tõttu, et olime selle kaudu juba eelnevalt sõnumeid vahetanud. Kui ka paari järgmise pikema intervjuu andmiseks valmisolekut väljendanud õpetaja puhul tekkisid raskused selleks sobiva aja leidmisel, pakkusin ma neilegi välja, et võiksime viia intervjuu läbi kirjaliku vestlusena suhtlusrakenduse Messenger kaudu. Need intervjuud toimusid sel moel 2024. aasta jaanuaris. Toetusin kõigi intervjuude läbiviimisel eelnevalt mainitud küsimustele (lisa 2), esitades vastustest sõltuvalt täiendavaid küsimusi. Tegemist oli seega sisuliselt poolstruktureeritud intervjuudega.

Pärast kolmandat intervjuud otsustasin muuta uurimismeetodit. Need Messengeri kaudu tehtud intervjuud ei vastanud minu poolt seatud kõrgetele ootustele, kuid arvestades seni tekkinud tõrkeid vahetumaks suhtluseks sobivate aegade kokkuleppimisel ning ka juba küsitlusele antud vastustes sageli väljendatud õpetajate ajanappust, ei olnud mul enam suurt lootust, et soovitud intervjuusid õnnestub viia piisaval hulgal läbi mõnel paremal moel. Seda silmas pidades saatsin veebruari esimesel poolel neile ülejäänud üheksale õpetajale, kes olid väljendanud valmisolekut pikemaks intervjuuks, e-kirjaga kutse vastata lihtsalt täiendavale küsimustikule (lisa 3) UT LimeSurvey keskkonnas. Selle täiendava, suletud ja poolavatud vastustega küsimustikuga kogusin andmeid, mida olin eelnevalt hankinud ka kõigi kolme Messengeri-vestlusega. Kahe erineva uurimismeetodi abil saadud andmed on esitatud käesolevas töös ühendatult. Messengeri-vestluste ülejäänud sisu olen jätnud kõrvale.

Kutse vastata UT LimeSurvey keskkonnas täiendavale küsimustikule sai üheksa inimest, aga märtsi lõpuks oli sellele vastajaid kogunenud seitse. Kokku oli täiendavale küsitlusele vastajaid seega kümme. Täiendava küsimustiku koostamisel võtsin aluseks intervjuude tarbeks koostatud küsimused, mis lähtusid suuremas osas juba esimesele küsimustikule antud vastustest, et täpsustada ja täiendada kogutud andmeid.

Eetikanõuete järgimine

Eetika nõuetele vastamiseks toetusin andmete kogumisel ning töötlemisel Maaailma Internetiuurijate Assotsiatsiooni poolt heaks kiidetud juhiste veebipõhiste uuringute läbiviimise kohta (Franzke *et al.*, 2020) – võtsin uuritavatelt informeeritud nõusoleku, hoidusin mittevajalike isikuandmete kogumisest ega säilita kogutud andmeid kujul, mis võimaldaks seostamist konkreetsete isikutega (va. vestlused suhtlusrakenduses Messenger). Isikuandmete kaitse osas sõltun mõningal määral aga ka kasutatud rakendustest, mis ei ole minu poolt lõpuni kontrollitavad.

Mõlema küsitlusega seoses tõin juba saadetud vastamiskutses välja, et vastamine on vabatahtlik, küsimustikus ei küsita vastaja nime ega muid isikuandmeid ning kui ta ei soovi enam vastamist jätkata, on tal õigus vastamine katkestada. Selgitasin, et kogutud andmeid kasutatakse teaduslikul eesmärgil ning ligipääs neile on ainult küsitluse läbiviijal. Selgitasin uuringu eesmärgi ja vastajate õigusi ka UT LimeSurvey keskkonnas küsimustikele eelnenud sissejuhatavates tekstides ning edasi küsimustiku juurde liikudes andsid vastajad kinnituse, et neid on uuringu eesmärkidest ja enda õigustest informeeritud.

Vastajad, kes nõustusid pärast esimese küsimustiku täitmist pikema intervjuuga, said sisestada vastavasse lahtrisse e-posti aadressi, et saaksin nendega ühendust võtta. Ühtlasi oli siis vastajatel võimalik sisestada e-posti aadress, kui nad soovivad saada teavitust selle töö valmimisest – selle võimaluse lisasin selleks, et vajalik info lõpuks huvilisteni jõuaks. UT LimeSurvey keskkonnas on küsitluse läbiviijal võimalik vaadata, kuidas konkreetse e-posti aadressi sisestanud inimene küsimustikule vastas, kuid ma ei hakanud aadresse küsimustiku vastustega seostama, vaid talletasin need eraldi. Nende ajalooõpetajatega, kellega vestlesin suhtlusrakenduses Messenger, leppisin kõigepealt kokku, et ei hakka neile magistritöös nimeliselt viitama ja võin kasutada nende poolt jagatud infot kujul, mis ei võimalda kolmandatel isikutel neid tuvastada.

Kogutud andmete töötlemiseks talletasin need arvuti kõvakettale anonümiseeritud kujul. Facebookis ajaloo- ja ühiskonnaõpetajate gruppi tehtud postituse kustutasin pärast esimese küsitluse sulgemist. UT LimeSurvey keskkonnast kustutan kogutud andmed, kui

magistritöö on kaitstud. Samuti kustutan siis ka ajalooõpetajate e-posti aadresse koondava andmebaasi ja vastamiskutseid sisaldavad e-kirjad. Vestlused suhtlusrakenduses Messenger säilivad tähtajatult, kui osapooled neid ei kustuta, kuid ei tohiks reeglina olla kolmandatele isikutele kättesaadavad.

Andmeanalüüs

Andmete analüüsimisel lähtusin soovist tuvastada kõige iseloomulikum seoses õpetajate kogemustega ERR-i audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel, kuid kaardistada samas ka nende kogemuste sisulist mitmekesisust. Andmete analüüsimisel kasutasin kontoritarkvarapaketi Apache OpenOffice erinevaid funktsioone.

Kasutasin töös kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Kodeerisin, kasutades enda välja mõeldud märksõnu, avatud vastustega küsimustikule laekunud vastused küsimuste kaupa. Kodeerimise kvaliteedi tagamiseks lugesin saadud vastuseid korduvalt eri aegadel pikema perioodi vältel, kasutasin mitmekordset kodeerimist, kuid märkimisväärseid sisulisi muudatusi sellega ei kaasnenud. Arvestades vastajate tagasihoidlikku hulka ja saadud koodide arvu, otsustasin loobuda tulemuste esitamisel tabelitena koodide ühendamisest kategooriateks, et mitte koormata tööd üleliigse, sisuliselt ebaolulise ballastiga.

Kodeerimise tulemused on esitatud järgnevas peatükis üldjuhul tabelitena (tabelid 1–5), milles on toodud konkreetse küsimuse vastuste kodeerimisel tekkinud koodid ja vastavat koodi sisaldanud vastuseid andnud vastajate arv ning osakaal kõigist vastajatest. Täiendasin tabeleid tulemuste kirjeldamise, tõlgendamise ning selgitavate näidetega õpetajate vastustest. Esimese küsimuse vastustes mainitud ERR-i arhiivi veebiportaalis ligipääsetavatest filmidest, saadetest ja saatesarjadest koostas kokkuvõtliku loetelu, mille vormistasin selle töö lisana (lisa 4), otsides juurde viidad nende asukohtadele ERR-i digihoidlas, et tekitada praktiliseks kasutamiseks sobiv lingistik.

Esimese küsimustikuga kogutud andmeid täiendasin ja kõrvutasin täiendava, suletud ja poolavatud vastustega küsimustikuga küsitluse tulemustega, olles eelnevalt teiseks selle vastusteks ka poolstruktureeritud intervjuudega kogutud asjakohased andmed. Tulemuste paremaks tõlgendamiseks, arutelu stimuleerimiseks küsisin lisaks selgitusi ja kommentaare ERR-i arhiivide juhatajalt Heli Pikalt.

TULEMUSED JA ARUTELU

Esitan tulemused uurimisküsimuste kaupa. Võrdlen neid ka kirjanduses toodud seisukohtade ja varasemate sarnaste uuringute tulemustega, tõlgendan ja kommenteerin. Lõpuks toon välja uuringu piirangud ning edasised rakendus- ja uurimisvõimalused.

Ajaloo õpetamisel kasutatud arhivaalid

Küsimusele selle kohta, milliseid ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale on ajaloo õpetamisel III kooliastmes kasutatud, antud vastused ulatusid lühikestest ja üldsõnalistest, näiteks „*Erinevaid.*“ ja „*Tunni teemale vastavaid.*“, mitmekümnest nimetusest koosnevate pikkade loeteludeni. Loetelu kõigist mainitud filmidest, saadetest ja sarjadest on vormistatud töö lisana (lisa 4), mis sisaldab kokku 57 nimetust. Enamasti nimetati vastustes konkreetseid saateid ja/või saatesarju, aga arvestades, kui erineva detailsusastmega olid antud vastused, ei ole see nimekiri tõenäoliselt ammendav loetelu kõigist küsitlusele vastanute poolt kasutatud ERR-i digiteeritud audiovisuaalsetest arhivaalidest.

Kuigi küsimustik oli suunatud õpetajatele, kes on ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale ajaloo õpetamisel III kooliastmes kasutanud, teatas kolm vastajat 34-st, et nad ei ole seda teinud. Üks neist, kes kasutab kõnealuseid materjale gümnaasiumis, põhjendas seda: „*III kooliastmes on ajaloo käsitus liiga lihtne, lühike, pealiskaudne, tundide maht väike, sedasorti audiomaterjalid sinna lihtsalt ei mahu. Õpilastel pigem ei ole sügavat huvi ajaloo vastu, mõistmisvõime selles vanuseastmes väiksem kui gümnaasiumis. Pole isegi kaalunud nende kasutamist põhikoolis.*“ Ma ei uurinud töö raames, miks õpetajad ERR-i arhivaale ajaloo õpetamisel III kooliastmes ei kasuta, aga selline vastus viitab vajadusele seda teha, et tuvastada täpsemalt põhjuseid, miks seda ei tehta.

Kõige enam (14 korda) nimetati kasutatud arhivaalide hulgas raadiosaate „Eesti lugu“ salvestisi, kuid pooled ERR-i arhivaale kasutanud vastajatest ei maininud üldse, et nad oleks audiosalvestisi kasutanud, ning fotode kasutamist ei nimetanud keegi. Arvestades, et avatud vastusega küsimuse puhul võisid osad vastajad tõlgendada audiovisuaalseteks arhivaalideks üksnes videod, kontrollisin täiendava küsitlusega, kas ajaloo õpetamisel III kooliastmes on kasutatud ERR-i digihoidlas leiduvaid videomaterjale, audiomaterjale ja/või fotosid. Antud vastused kinnitasid esimese küsitluse tulemusi – kõik täiendavale küsitlusele vastajad olid kasutanud videosid ja viis kümnest audiosalvestisi, aga fotosid ei olnud kasutanud ükski.

Meenutades, et audiovisuaalsete materjalide kasutamine ajaloo õpetamisel sai alguse just piltidest (Davison, 1913), mille kasutamise kasulikkust materjali omandamisele tõestasid eksperimentaalsed uuringud juba 1920-ndatel (Ross, 1928), ja käesoleval sajandil on hakatud rõhutama vajadust arendada ajaloo õpetamisel õpilaste oskust fotosid kriitiliselt tõlgendada (Nix & Bohan, 2014) ning õppida neid autoriõigusi järgides kasutama (Gonzalez, 2017), vajab ERR-i digihoidlas leiduvate fotode kasutamisest hoidumine selgitamist. Vähemalt osaliselt võib seda minu arvates selgitada sellega, et ERR-i digihoidlas on pandud fotode keskpaika ERR-i logo, mis mõjutab oluliselt nende väljanägemist (joonis 1).

Joonis 1. Illustreeriv foto ERR-i arhiivi digihoidlast. Inventari nr. 00122506.

Pedagoog ja ajaloolane Hillar Palamets koos õpilastega noortesaate „Uudishimulike klubi“ võttel, 5. september 1967. Fotograaf Gundemar Kalmus.

ERR-i arhiivide juhataja Heli Pikk leidis seevastu (Pikk, 2024), et siiani ei ole ERR-i logo fotode vaatamist seganud. Tema sõnul võivad kõik soovijad saada fotosid ka ilma logota, kui esitavad vastava taotluse ja sõlmivad lepingu nende kasutamiseks.

Silivälja (2015) küsitlusele vastanutest olid videosalvestisi kasutanud kõik kuus ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale kasutanud vastajat, audiosalvestisi viis ja fotosid kaks. Sellega võrreldes näib, et raskuskese on liikunud rohkem videosalvestiste kasutamise poole. Tuleb aga arvestada sellega, et temagi valim ei olnud esinduslik ja hõlmas ka teistes, mitte ainult III kooliastmes tunde andnud õpetajaid.

Kõige sagedamini nimetati kasutatud arhivaalidena ajalooteemalisi saatesarju (lisa 4). 31-st III kooliastmes ajaloo õpetamisel ERR-i arhivaale kasutanust 28 nimetas konkreetseid filme, saateid ja/või saatesarju ja neist 24 tõi välja just dokumentaalsaateid ajaloost. Muud liiki materjale nimetas ainult 10 vastajat. Täiendav küsitlus andis sarnase tulemuse: üheksa vastajat kümnest oli kasutanud küll dokumentaalsaateid ajaloost, kuid muud liiki saateid oli kasutanud ainult neli vastajat. Saatesarju ajaloost nimetasid kõige sagedamini ka Silivälja (2015) küsitlusele vastanud. Kõige sagedamini välja toodud saatedki on endiselt samad: raadiosaadetest „Eesti lugu“ ning teleaadetest „Ajavaod“ ja „Eesti aja lood“. Kokkuvõttes viitab see sellele, et enamik ajalooõpetajatest kasutab ERR-i digihoidlas leiduvast vaid väga kitsalt piiratud osa.

Kasutatud arhivaalide valiku kriteeriumid

Küsimusele selle kohta, mille alusel on ERR-i arhivaalid kasutamiseks välja valitud, antud vastustes toodi kõige sagedamini välja seotust tunni teemaga (tabel 1). Sageli on üritatud leida huvitavat materjali, mis laiendaks õpilaste silmaringi ning aitaks minevikku visualiseerida, et neil tekiks sellest parem arusaamine. Ühe õpetaja sõnul on ta otsinud lisaks videomaterjali teemade kohta, mille vastu õpilased on eelnevalt tunnis suuremat huvi ilmutanud. Teine selgitas, et kasutab saatesarja „Eesti lugu“ audiosalvestisi selleks, et endale tundideks valmistudes teemasid meelde tuletada ja sealt sobivaid kohti hiljem ka tunnis kasutada.

Tabel 1. Mille alusel on õpetajad ERR-i arhivaalid kasutamiseks välja valinud?

Kood	Vastajate arv
vastavus tunni teemale	21 (67,7%)
huvitavus	12 (38,7%)
visualiseerimine	11 (35,5%)
autorid/saatejuht	7 (22,6%)
kättesaadavus	6 (19,4%)
eestikeelsus	6 (19,4%)
eakohasus	5 (16,1%)
eelnev teadmine	4 (12,9%)
viidatud mujal	4 (12,9%)
seotus kodukandiga	3 (9,7%)
seotus tähtpäevadega	3 (9,7%)
saate ajaline kestvus	2 (6,5%)
intuitsioon	1 (3,2%)

Vastajaid kokku: 31

Tabelis on toodud nimetatud koodiga vastuse andnud vastajate arv ning selle järel sulgudes nende osakaal kõigist ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud vastajatest.

See, et arhivaalide kasutamiseks valimisel lähtutakse eelkõige sellest, et need oleks seotud tunnis õpitava teemaga, on loogiline, tulenedes juba levinud õppekorraldusest ning riiklikust õppekavast (Põhikooli riiklik õppekava, 2011), mille kohaselt peab ajalooõpetus olema põhikoolis kronoloogilis-temaatiline. Pedagoogiliselt põhjendatud on ka lähtumine sellest, et kasutatavad arhivaalid oleksid huvitavad ja aitaksid minevikku visualiseerida – sellega propageeriti audiovisuaalsete materjalide kasutamist juba enne esimest ja teist maailmasõda (Davison, 1913; Wise, 1939) ning sooviga õpitavat materjali visualiseerida põhjendavad õpetajad filmide kasutamist ajalootundides sageli ka Norras (Wagner, 2018).

Kasutatud arhivaalide valikul on lähtunud ka saatejuhist, korduvalt nimetati Mati Talvikut, ja saate teistest autoritest. „*Sest autorid ja kaasautorid on oma ala asjatundjad: ajaloolased, teoloogid, ühiskonnateadlased,*“ selgitas üks vastaja. Teine tunnistas, et lähtub teemast ja saate autorist, sest ise läbi kuulata-vaadata ta saadete salvestisi ei jõua ning seetõttu tuleb usaldada intuitsiooni. Valiku tegemisel peeti oluliseks ka seda, et kõnealused materjalid on eesti keeles ning veebis vabalt ehk tasuta ja tähtajatult kättesaadavad nii õpetajale kui õpilastele – sellest tulenevalt ei ole õpetajal vaja oma lingikogu igal aastal uuendada ning õpilastele saab anda iseseisvaks tööks vastavate materjalidega seotud koduseid ülesandeid.

Eraldi kriteeriumitena tulid välja veel eakohasus, seotus kodukandi või tähtpäevade, näiteks Eesti Vabariigi aastapäevaga, eelnev teadmine materjali olemasolust, aga ka selleni jõudmine mujalt leitud viidete kaudu. Viimasel juhul mainiti arhivaalide seotust digitaalsete õppematerjalide kogus E-koolikott leiduvate ülesannetega ja/või viitamist nimekirjas, mille alusel õpilased valmistusid Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi korraldatud ajaloo-olümpiaadiks.

Saate ajalist kestvust mainis valiku alusena küll ainult paar vastajat, kuid arvestades koolitundide piiratud mahtu võib oletada, et see on oluline paljude teistegi jaoks. Hispaanias tehtud uuringus videode kasutamise kohta õppetöös, kus analoogiline küsimus esitati suletud vastustega, märkis 44,2% vastanutest, et üheks oluliseks kriteeriumiks videode kasutamiseks valimisel on nende sobiv ajaline kestvus (Pattier, 2021). Tõenäoliselt oleks selle olulisus ka Eestis valikvastustega küsimuse korral märgatavalt rohkem esile tulnud – sellele viitavad järgnenud küsimusele, mis puudutas arhivaalide õppetöös kasutamise meetodeid, antud vastused, kus saadete ajalisest kestvusest oli juttu tunduvalt sagedamini.

Täiendava küsitlusega uurisin, kas kasutamiseks arhivaale valides on õpetajad lähtunud teiste soovitudest ja teiste koostatud ülesannetest ja/või ise sobivaid saateid välja otsinud ja ülesandeid koostanud. Kõik vastajad olid tegelenud arhivaalide valiku ja ülesannete koostamisega eelkõige ise, vaid kaks kümnest olid lähtunud teistegi soovitudest. Üks vastaja täpsustas, et kui oleks juba olemas selline kataloog, kus saated on seotud ära konkreetsete teemade ja ülesannetega, siis tema nende otsimise ja ülesannete koostamisega ise küll ei tegeleks, sest aega kulub selle peale väga palju.

Asjaolu, et arhivaalide kasutamiseks valimisel toetutakse suhteliselt vähe teiste soovitudele, näitab minu hinnangul mitte selliste soovitude tarbetust, vaid vähesust. Juba selle küsimuse vastustest välja tulnud vajadus sellise kataloogi järele, kus saated oleks seotud konkreetsete teemade ja ülesannetega, ilmnes veelgi selgemalt, kui jõuti ERR-i arhivaalide kasutamisel esinenud probleemide ning ERR-ile omapoolsete ettepanekute tegemiseni.

Arhivaalide õppetöös kasutamise meetodid

Küsimusele selle kohta, kuidas on ERR-i arhivaale ajaloo õpetamisel kasutatud, vastanutest suurem osa oli kasutanud neid arutelu tekitamiseks (tabel 2). Sageli kasutati ERR-i arhivaale teemade illustreerimiseks ja teadmiste kinnistamiseks, lasti õpilastel vastata nende põhjal küsimustele, täita töölehti ning kasutati neid kodutöödeks antud ülesannetes.

Tabel 2. Kuidas on õpetajad ERR-i arhivaale ajaloo õpetamisel kasutanud?

Kood	Vastajate arv
arutelu tekitamine	17 (54,8%)
küsimustele vastamine	13 (41,9%)
teema illustreerimine	11 (35,5%)
vaatamine/kuulamine kodutöök	10 (32,3%)
töölehtede täitmine	10 (32,3%)
teadmiste kinnistamine	9 (29,0%)
katkendite vaatamine/kuulamine	7 (22,6%)
lühikokkuvõtte tegemine	7 (22,6%)
tervikuna vaatamine/kuulamine	6 (19,4%)
vabatahtlik lisaülesanne	6 (19,4%)
olümpiaadiks õppimine	5 (16,1%)
arvamusloo kirjutamine	4 (12,9%)
asendustunnis vaatamine	4 (12,9%)
küsimuste koostamine	4 (12,9%)
teema kokkuvõte	4 (12,9%)
ajajoone koostamine	3 (9,7%)
lasknud otsida lisainfot	3 (9,7%)
arvustuse kirjutamine	2 (6,5%)
kasutamine distantsõppes	2 (6,5%)
konspekterimine	2 (6,5%)
teema sissejuhatus	2 (6,5%)
ristsõna lahendamine	1 (3,2%)
taustamuusika	1 (3,2%)
TTS-tabeli täitmine*	1 (3,2%)

Vastajaid kokku: 31

Tabelis on toodud nimetatud koodiga vastuse andnud vastajate arv ning selle järel sulgudes nende osakaal kõigist ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud vastajatest.

* TTS-tabel (tean, tahan teada, sain teada) on selline tabel, kuhu õpilased saavad panna alguses kirja, mida nad käsitletava teemaga seoses juba teavad ja tahavad teada saada ning lõpuks selle, mida nad said teada.

Konkreetsed meetodid tunnis arutelu tekitamiseks võisid aga olla üsna erinevad. Õpetajate vastuste põhjal oli levinud saadete vaatamine aeg-ajalt pause tehes, et nähtu üle vahepeal jooksvalt arutleda. Mõni õpetaja esitas aga küsimusi saate lõppedes ning mõni lasi panna need õpilastel kirja enne vaatamise alustamist, et nad teaksid juba ette, millele vaadates tähelepanu pöörata. Arutelu tekitamiseks lasti ka õpilastel endil koostada saate vaatamise või kuulamise ajal küsimusi, millele klassikaaslased pidid seejärel vastama. Õpilastelt koguti saadete põhjal koostatud küsimusi ka kasutamiseks kontrolltöodes ning tunnikontrollides. Näiteks lasi üks õpetaja õpilastel tunnis omavahel küsimusi vahetada, küsimused saanud õpilane kirjutas samale paberile vastused ja tagastas paberilehe vastuste kontrollimiseks küsimuste koostajale. Tunni lõpus anti paberilehed, millel olid mõlema õpilase nimed, õpetajale, kes pani selliste tunnikontrollide eest õpilastele ka hindeid.

Kooperatiivne õppimine, toimugu see siis klassidiskussiooni või paaristöö vormis, võib anda positiivseid tulemusi, aidates õpitut kinnistada ja üldistada, saavutada õpilastel paremaid õpitulemusi ja arendada arutlusvõimet (Krull, 2018). Samas aga rõhutatakse, et vastavate meetodite rakendamine õpetaja poolt peab toimuma hoolikalt planeerituna, sest muidu ei pruugi see hästi õnnestuda – palju sõltub ka konkreetsetest õpilastest.

Palju kasutati ka töölehti, kuid mõned vastajad tõid välja, et on sellest loobunud, sest nende koostamine võttis liiga palju aega. Näiteks üks õpetaja, kes annab huvilistele õpilastele koduseks vabatahtlikuks lisaülesandeks kuulata tunni teemaga seotud raadiosaadete salvestisi, kirjutas: „*Kunagi ühele raadiosaatele tegin töölehe (küsimused), aga selle koostamine koos eelneva pika raadiosaate läbikuulamisega on niivõrd aega võttev tegevus, et rohkem pole teinud. Tunnis neid kuulata iial ei jõua, sest eelnema peaks sissejuhatus, selgitus, teemale häälestamine, pärast ühine arutamine.*“ See õpetaja leidis, et kõige selle peale kuluks ära terve koolitund, kuid seda ei saa pingelise ajagraafiku tõttu lubada.

Vabatahtlike lisaülesannete ja kohustuslike kodutöödega seoses mainitigi aga sageli just audiosalvestisi. Nende kuulamise järel pidid õpilased enamasti kas vastama õpetaja koostatud küsimustele, koostama lühikokkuvõtte, kirjutama arvamust või arvustust. Saadete põhjal kodus koostatud kokkuvõtteid teemast või isikuloost võidi lasta õpilastel hiljem ka koolis klassi ees kaasõpilastele ette kanda. Lühikokkuvõtteid ja arvamustlugusid kirjutati aga ka tundides. Samuti esines neis ERR-i arhivaalidega seoses ajajoone koostamist, ristsõnade lahendamist, TTS-tabeli täitmist, aga ka lihtsalt saadete jooksvat konspekterimist. Mõned õpetajad olid lasknud otsida õpilastel pärast video vaatamist lisainfot selles käsitletud teemade ja/või isikute kohta. Paar vastajat meenutas, et eriti hea oli ERR-i arhiivi võimalusi kasutada distantsõppe perioodil.

ERR-i arhivaale oli kasutatud tunnis nii teemade käsitlemise lõpetamisel teemast kokkuvõtte tegemiseks kui ka sissejuhatuseks teemasse. „*Ma olen kasutanud uue teemaga alustades videolõike, mis tekitab õpilastes huvi ja tahtmist selle kohta kohe rohkem teada saada,*“ selgitas üks õpetaja, „*et tõsta nende õpimotivatsiooni.*“ Teine aga leidis, et „*teema lõpetuseks on hea lastele midagi huvitavat näidata, et neile sellest midagi ka meelde jääks.*“

Neid vastajaid, kes rõhutasid, et kasutavad tundides ainult katkendeid kõnealustest arhivaalidest, oli ühe võrra rohkem (7/6) nendest, kes rõhutasid, et on lasknud temaatilisi salvestisi vaadata-kuulata tervikuna. Katkendite kasutamist põhjendati korduvalt koolitunni ajaliste raamidega ning saadete vaatamist tervikuna sellega, et nii saavad õpilased teemast tervikliku ülevaate. Mitu vastajat tõi eraldi välja, et Eesti Vabariigi 100. aastapäeva puhul valminud sarja „Hetk ajaloos“ osasid on hea kasutada just nende sobiva pikkuse ehk siis lühiduse tõttu. Tervikuna vaadatud salvestistena nimetati korduvalt telesarja „Tuulepealne maa“ vaatamist asendustundide ajal. Mõni vastaja tunnistas otsesõnu, et kui on vaja kiiresti kellegi teise tundi asendada ning ise enam midagi ette valmistada ei jõua, siis on hea lihtsalt ERR-i portaalist video käima panna, et õpilaste aeg kuidagi sisustatud oleks.

Ka varasemates uuringutes on tulnud välja selge lahknevus õpetajate vahel küsimuses, kas kasutada audiovisuaalseid teoseid tunnis tervikuna või ainult jupiti, kusjuures viimase eelistamist on põhjendatud nii koolitunni ajalise piiratuse kui ka õpilaste tähelepanu hajumisega (Laadoga, 2018). Kõigile õpetajatele sobivaks lahenduseks võiks seega olla lihtsalt lühemate ehk koolitundi paremini sobivate audiovisuaalsete materjalide laiem valik.

Üks õpetaja pani selleks ajaks, kui õpilased tegid iseseisvaid kirjalikke töid, ekraanile taustaks mängima ETV vanu muusikasaateid, näiteks „Meloodia 66“ jt. Ta selgitas, et need aitavad luua tunnis positiivset meeleolu ja sisustavad ka nende õpilaste aega, kes saanud ülesanded enne teisi tehtud saavad. Oma kogemustest lähtudes leian, et selle meetodi kasutamisel tuleb olla siiski ettevaatlik, sest taustamuusika kasutamine – eriti juhul, kui sellega kaasneb videopilt – ei pruugi kõigile õpilastele sobida, vaid võib mõne puhul hoopis raskendada ülesandele keskendumist.

Üleriigilistel ja maakondlikel ajaloo-olümpiaadidel osalevatel õpilastel lasid õpetajad neiks valmistudes vaadata-kuulata saateid, millele oli viidatud vastava olümpiaadi korraldaja poolt avaldatud ettevalmistusmaterjalides. Mõned vastajad tõi välja, et koostasid ise nende saadete põhjal küsimused, millele õpilased pidid olümpiaadiks valmistudes vastama.

Täiendava küsitlusega uurisin, kui paljud õpetajad olid kasutanud ERR-i arhivaale koolis kohapeal, kui paljud kodustes ülesannetes ning kui paljud täiendava lisamaterjalina. Kõik kümme vastajat olid kasutanud neid koolis kohapeal, viis kodustes ülesannetes, kolm

täiendava lisamaterjalina. Kõik olid kasutanud neid eelkõige koolis kohapeal. Samas oli ka küsimus selle kohta, mis klassides neid oli kasutatud, kuid selle vastused jätan kõrvale, sest täpsustamata jäi, mis klassides vastajad üldse tundes andsid – väikeses maakoolis töötanuna unustasin ma arvestada sellega, et suuremates koolides ei pruugi üks õpetaja anda tunde III kooliastme kõigis klassides.

Kokkuvõttes olid arhivaalide õppetöös kasutamise meetodid küllaltni mitmekülgsed, kuid enamasti tõid vastajad siiski välja vaid kaks-kolm enda poolt kasutatud meetodit. Seda, et kõige sagedamini kasutatakse audiovisuaalseid materjale tundides arutelu tekitamiseks, on näidanud ka varasemad uuringud (Laadoga, 2018; Wagner, 2018).

ERR-i arhivaalide kasutamise meeldivad küljed

Küsimusele selle kohta, mis on ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamise juures meeldinud, vastates toodi kõige sagedamini välja juba seda, et need on üldse veebis vabalt kättesaadavad (tabel 3).

Tabel 3. Mis on õpetajatele ERR-i arhivaalide kasutamise juures meeldinud?

Kood	Vastajate arv
kättesaadavus	13 (39,3%)
asjatundlikkus	11 (35,5%)
informatiivsus	11 (35,5%)
visualiseerimine	9 (29,0%)
eestikeelsus	9 (29,0%)
asjakohasus	8 (25,8%)
kvaliteetne sisu	7 (22,6%)
mitmekülgsus	7 (22,6%)
huvitavus	6 (19,4%)
mitmekesistavad tundi	6 (19,4%)
aitavad ajastut mõista	5 (16,1%)
reklaamide puudumine	5 (16,1%)
põhjalikkus	3 (9,7%)
ajastutruud originaalkaadrid	2 (6,5%)
hea lavastus	2 (6,5%)
positiivne aura	1 (3,2%)
Vastajaid kokku: 31	

Tabelis on toodud nimetatud koodiga vastuse andnud vastajate arv ning selle järel sulgudes nende osakaal kõigest ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud vastajatest.

„Kõigepealt, et need üldse olemas on, et on kättesaadavad ning on võimalus tundi mitmekesisemaks muuta,“ märkis üks vastaja. „Kättesaadavus meeldib. Ka eemal viibivad õpilased saavad järele vaadata,“ rõhutas teine. Silivälja (2015) uuris oma küsitlusega mitte ERR-i arhivaalide, vaid ERR-i arhiivi kasutamise juures meeldivat, kuid ka sellisele veidi teisiti sõnastatud küsimusele vastati sageli, et meeldib ERR-i arhiivi kerge kättesaadavus, ligipääsetavus nii koolist kui kodust.

Õpetajate vastustest koorus välja, et hinnatakse ka ERR-i arhivaalide asjatundlikku, informatiivset, asjakohast, kvaliteetset, mitmekülgset ja huvitavat sisu. Seda, et nende abil saab ajalugu visualiseerida ning tunde mitmekesisemaks muuta, et need aitavad õpilastel möödunud ajastuid paremini mõista, olgu siis minevikus toimunud kommenteerivate ja selgitavate asjatundlike ekspertide, ajastutruude originaalkaardrite või heade lavastuste abil. „Kõik audiovisuaalsed materjalid annavad palju juurde. 20. sajandi teemade käsitlemine on väga palju huvitavam, kuna jäädvustatud materjali on palju,“ leidis üks õpetaja. „Oma ala hästi tundvad inimesed räägivad ja näitavad materjale. Ma ei pea ise fakte ja pilte otsima, need on kuuldavad ja nähtavad. Tänapäeva õpilased vajavad pilti ja häält,“ märkis teine.

Eraldi tegurina, mille tõttu ERR-i arhivaalide kasutamine õpetajatele meeldis, tuli välja ka reklaamide puudumine. „Hea, et need on tasuta kättesaadavad ja vahele ei näidata reklaame. Meeldib, et need on eestikeelses keskkonnas, mida on lihtne kasutada,“ selgitas üks vastaja. „Hea, et on võimalus leida reklaamivaba suhteliselt kvaliteetse pildiga eestikeelseid sarju ja videosid,“ tunnistas teine. Arvestades seda, et alustasin küsitluse läbiviimist ajal, mil videoportaal YouTube alles hakkas blokeerima Eestis asuvate kasutajate reklaamiblokeerijaid (Keerutaja, 2023), võib oletada, et võimalus kasutada ERR-i digihoidlas leiduvaid arhivaale õppetöös reklaamivabalt tasuta on muutunud õpetajate jaoks nüüdseks olulisemaks. Mina ei uurinud küll teistes sarnastes keskkondades asuvate materjalide kasutamist, kuid Hispaanias kasutas YouTube-ist leitud videosid 95,3%, aga Hispaania enda haridusportaali Educatube videosid ainult 16,5% selliseid materjale kasutanud õpetajatest (Pattier, 2021). Võimalik, et Eestiski kasutavad õpetajad rohkem YouTube-i, kuid ERR-i eelis on reklaamide puudumine.

Arhivaalide kasutamisel esinenud probleemid

Küsimusele selle kohta, milliseid probleeme on ERR-i arhivaalide kasutamisel ette tulnud, vastates tõid probleeme välja veidi rohkem kui pooled küsitlusele vastanutest (tabel 4). Kõige sagedamini mainiti tehnilist laadi tõrkeid, mis olid tõenäoliselt seotud internetiühendusega: video hakkas hakkima või hangus ehk jooksis kinni ning sellest tulenevalt ei õnnestunud õpetajal tundi kavandatud moel läbi viia.

Tabel 4. Milliseid probleeme on õpetajatel ERR-i arhivaalide kasutamisel ette tulnud?

Kood	Vastajate arv
ei toonud välja ühtegi probleemi	15 (48,4%)
tõrked ühenduses	7 (22,6%)
raske leida sobivat sisu	5 (16,1%)
ajakulu (sobiva sisu otsimisel)	4 (12,9%)
jutt lastele liiga keeruline	3 (9,7%)
surnud lingid	2 (6,5%)
võimaluste piiratus	2 (6,5%)
saated liiga pikad	1 (3,2%)
Vastajaid kokku: 31	

Tabelis on toodud nimetatud koodiga vastuse andnud vastajate arv ning selle järel sulgudes nende osakaal kõigist ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud vastajatest.

Korduvalt toodi välja, et tunnis kasutamiseks sobivat sisu on raske üles leida ning selle peale kulub palju aega. „*Varem oli probleem teatud saadete ülesleidmisega, nüüd on otsimine loogilisem ja parem. Vahel on saate pealkiri luulelisem ning tuleb süveneda kirjeldusse, et saaks täpsest teemast aru, seetõttu võtab otsimine aega,*“ selgitas üks vastaja. Teine aga tõi välja, et saated on enamasti liiga pikad ning ka nendest tunnis kasutamiseks sobivate kohtade otsimise peale kulub väga palju aega.

Silivälja (2015) küsitlusele vastanud tehnilisi tõrkeid ei maininud, vaid tõid probleemidena kõige sagedamini esile just raskusi sobivate saadete ja sobivate lõikude leidmisel. Nüüd mainiti viimasega seoses korduvalt, et saadetes räägitav jutt võib küll olla huvitav täiskasvanutele, kuid on sageli liiga keeruline III kooliastme õpilastele. „*Peamiselt on probleeme olnud sellega, et materjalid ei hoiä tänapäeva õpilasi väga kaua keskendunud teema juures. Tunni kontekstis on neid materjale seetõttu raske kasutada,*“ märkis üks õpetaja. Tehnilist laadi probleemidena toodi veel välja, et portaali uuendamisel lakkasid töötamast varasemalt kogutud lingid, mistõttu tuli saadete salvestisi uuesti ükshaaval välja otsida, ning kurdeti, et puudub võimalus faile alla laadida ja luua nende põhjal (näiteks sisuloomevahendi H5P abil) interaktiivseid harjutusi, mida saaks jagada E-koolikotis.

Täiendava küsitlusega uurisin, kas kasutatud arhivaalide sisu oli olnud õpetajate eneste hinnangul III kooliastme õpilastele üldiselt piisavalt eakohane, kohati keeruline (oli vajanud lisaselgitusi) või kohati liiga keeruline (oli vajanud palju lisaselgitusi). Ükski vastaja ei arvanud, et see oli olnud kohati liiga keeruline, aga kuus kümnest leidsid, et see oli olnud õpilastele siiski kohati keeruline, tähendab vajanud lisaselgitusi. Mitu vastajat täpsustas, et arhivaalide sisu muutis õpilaste jaoks kohati keeruliseks see, et kasutati neile arusaamatuid

mõisteid ja asju ei seletatud piisavalt lahti. Näiteks pidi õpetaja tunnis õpilastele täiendavalt selgitama, et „viinapõletamine“ tähendab viina valmistamist, mitte seda, et viin põletati ära; täiendava selgitusega oleks vaadatud videos räägitu jäänud õpilastele sisuliselt arusaamatuks. Seega on III kooliastme õpilastele iseseisvalt, täiendavate selgitusteta vaatamiseks sobiva sisu leidmine ERR-i arhiivist õpetajate jaoks kohati tõesti tõsine katsumus.

Samuti täpsustasin täiendava küsitlusega seda, kas ERR-i arhivaalide kasutamisel on tulnud ette tehnilisi tõrkeid (näiteks internetiühendusega vms) ja/või sisulisi tõrkeid (materjal on osutunud ebasobivaks). Kolm kümnest märkis, et neil on tulnud ette tehnilisi tõrkeid. Üks vastaja tunnistas, et on esinenud sisulisi tõrkeid. Ta täpsustas, et nõukogudeaegsete saadete näitamisel tunnis on ilmnunud, et neis on tänapäeva sobimatut ideoloogilist kallutatust – sarnaste olukordade kordumise vältimiseks on ta otsustanud, et varem korralikult üle kontrollimata videosid ta enam õpilastele tunnis ei näita. Vajaduse vaadata nõukogude ajal valminud saateid kriitilise pilguga tõi välja ka Silivälja (2015), kelle sõnul saab nende puhul aga kasutada meetodina vigade otsimist või võrrelda lihtsalt seda, kuidas mingi teema käsitlus on ajas muutunud. Nii et ajalugu on võimalik õppida tundma siiski ka selliste materjalide abil.

ERR-i arhiivide juhataja märkis (Pikk, 2024), et selle tuvastamine, millest on tingitud tehnilised tõrked, on suhteliselt keeruline, aga et arhiiv kasutab ERR-i ülejäänud portaalidega sama voogedastusserverit, tuleks nendepoolsed probleemid kiiresti välja. Videode hangumine võib tingitud olla hoopis koolide kehvast internetiühendusest ja/või kasutatavast arvutipargist. Mittetöötavate püsilinkidega seoses selgitas ERR-i arhiivide juhataja, et vanemad saated on siiski kõik vana püsilingiga ning kui mõni saade ei ole saadaval, siis ongi see peidetud, sest tekkinud on kas õiguslikud või tehnilised probleemid; ja kui mõni püsilink ei tööta, tuleks sellest ERR-i teavitada.

Õpetajate soovid ja ettepanekud ERR-ile

Küsimusele selle kohta, milliseid ettepanekuid on arhivaalidega seoses ERR-ile, antud vastustes esitasid ettepanekuid veidi rohkem kui pooled küsitlusele vastanutest (tabel 5). Kõige sagedamini sooviti sellist temaatilist kataloogi, kus arhivaalid on seotud ära sobivate võtmesõnade ja õppekavapuu, konkreetsete õpitulemustega, teemade kaupa kategoriseeritud, et nende hulgast õppetöös kasutamiseks sobivate otsimise peale ei kuluks enam nii palju aega. „Mahuka materjalipanga iseseisev läbiotsimine on väga ajakulukas, mistõttu ei ole suutnud täiel määral oma töös seda arhiivi ära kasutada,“ selgitas üks vastaja. „Väga suur asi oleks, kui õnnestuks siduda materjale sobivate võtmesõnadega või õppekavapuuga, et õpetajal oleks sisu lihtsam leida,“ märkis teine.

Tabel 5. Milliseid ettepanekuid on õpetajatel arhivaalidega seoses ERR-ile?

Kood	Maininguid
ei ole ettepanekuid	15 (48,4%)
temaatiline kataloog	7 (22,6%)
allalaadimine	5 (16,1%)
CD-d/mälupulgad	3 (9,7%)
rohkem sobivat materjali	3 (9,7%)
soovitused/koolitused õpetajatele	3 (9,7%)
õppematerjalid	3 (9,7%)
töötavad püsilingid	2 (6,5%)

Vastajaid kokku: 31

Tabelis on toodud nimetatud koodiga vastuse andnud vastajate arv ning selle järel sulgudes nende osakaal kõigist ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud vastajatest.

Korduvalt sooviti saada salvestisi CD-del või mälupulkadel ja/või alla laadida, et võimalus neid kasutada ei sõltuks internetiühendusest, ja muuta, et panna ise kokku tunnis kasutamiseks sobivaid videosid. „*Soovin võimalust alla laadida konkreetseid saateid. Kui internetiühendus ei toimi, pean kogu tunni (ja ilmselt sel koolipäeval mitu tundi, sest on paralleelklassid) kiiresti (st vahel minutitega) ümber tegema. Seega on veebimaterjalide kasutamine alati risk, mida pigem väldin,*“ märkis üks vastaja.

Samuti leiti, et ERR võiks asuda ise või koostöös mõne haridusasutusega sobivaid õppematerjale koostama. „*Võiks teha õpetajatele eraldi kureeritud kogu lühikeste lõikudega, näiteks 3-4 või 5-6 minutit, mis on valmis kohe tunnis kasutamiseks, et ei peaks ise pikkadest saadetest sobivaid lõike otsima,*“ arvas üks vastaja. „*Nendest materjalidest saaks panna kokku ka juba täispikad tunnid, teha mõne e-kooliga koostöös valmis e-tunnid (koos ülesannetega jms) õpilaste jaoks.*“ Ühe ideena ERR-i arhivaalidel põhinevate sobivate õppematerjalide saamiseks pakuti välja, et võiks korraldada õppematerjalide koostamise võistluse, millest õpetajad – ja ka kõik teised huvilised – osa saaksid võtta.

Üldisem soov oli, et ERR-i arhiiv sisaldaks rohkem õppetöös kasutamiseks sobivat materjali, kuid vähemalt kohati erines see, mida selle all täpselt silmas peeti. Üks vastaja soovis, et sealt leiaks ka selliseid ajalooainelisi mängufilme nagu „Viimne reliikvia“ ja „Verekivi“, kuid teine rõhutas, et head ajaloosaated peaksid olema mitte pikemad kui 30 minutit, et õpilaste tähelepanu hajuma ei hakkaks ja neist jõuaks tunnis ka kokkuvõtte teha. Sooviti sedagi, et püsilingid toimiksid igavesti ning õpetajatele jagataks ERR-i arhiivi lehel soovitusi või tehtaks koolitusi, näiteks veebiseminari vormis, selle kohta, kuidas ja milliseid digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale tundides kasutada.

Täiendava küsitlusega uurisin, kas õpetajad kasutaksid ka ise ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale uute õppematerjalide valmistamiseks, kui ERR võimaldaks neid vabakasutuslitsentsi alusel alla laadida või veebis lõikuda ja täiendada. Kolm vastajat kümnest kinnitas, et teeks seda kindlasti. Kaks märkis, et tõenäoliselt mitte. Ülejäänud veel ei teadnud, mida nad siis teeksid. „*Alguses ma kindlasti prooviksin midagi teha, aga ei tea kui palju see aega võtab... võib juhtuda, et ainult korra katsetaksin neid võimalusi ja rohkem ei kasuta,*“ kirjeldas üks vastaja enda kõhkclusi.

ERR-i arhiivide juhataja ei kinnitanud (Pikk, 2024), et ERR võiks hakata nüüd looma sellist temaatilist kataloogi, mida küsitlusele vastanud soovisid, vaid tõi välja, et sõlmitud on koostööleping Haridus- ja Noorteametiga, et ERR-i arhivaale saaks kasutada digitaalsete õppematerjalide keskkonnas E-koolikott ja eksamite infosüsteemis leiduvates ülesannetes. Samuti juhtis ta tähelepanu sellele, et ERR-i arhiivi veebiportaali sisseloginud kasutajad saavad koostada endale ise nii privaatseid kui ka avalikke liste, mida on võimalik jagada ka teistega. Arvestades seda, et juba Silivälja (2015) küsitlus tõi välja, et ajalooõpetajad soovivad saadete endale sobivamat kategoriseerimist, sidumist riiklikus õppekavas toodud teemadega, töölehti ning metoodilisi nõuandeid, ei ole minu arvates põhjust oodata, et ERR asuks nüüd ehk ettenähtavas tulevikus ise õpetajatele seda kõike pakkuma.

Arhivaalidest koopiade tellimise osas märkis ERR-i arhiivide juhataja (Pikk, 2024), et neid on saanud neilt alati tellida, kuid füüsiliste teabekandjate asemel saadetakse faile nüüd pigem veebipõhise platvormi WeTransfer kaudu ning seda vastava hinnakirja alusel – tasuda tuleb tööga seotud kulud. Mis puudutab mõtet luua võimalus faile alla laadida, et nende põhjal saaks luua uusi õppematerjale, siis juhtis ta tähelepanu kehtivale autoriõiguse seadusele, mis võimaldab ERR-i arhiivimaterjale kasutada uute õppematerjalide valmistamiseks eeldusel, et loodud õppematerjali „*kasutamine toimub mitteärilisel eesmärgil, haridusasutuse vastutusel, tema ruumides või muus asukohas või turvalises elektroonilises keskkonnas, kuhu on juurdepääs üksnes haridusasutuse õpilastel või üliõpilastel ja õppepersonalil*“ (Autoriõiguse seadus, 1992). Minu järeldus: ei ole põhjust oodata ka seda, et ERR laseks oma arhiivi digihoidlas leiduvad salvestised ringlusse vabakasutuslitsentsi alusel – see muutus saab tulla vaid seadusandja tasandilt.

Uuringu piirangud

Läbiviidud küsitluste põhjal ei saanud teha tugevaid järeldusi selle kohta, millised on olnud õpetajate kogemused ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel eesti õppekeelega üldhariduskoolide III kooliastmes, sest vastamise määr jäi

ebaselgeks. III kooliastmes ajalugu õpetavate isikute täpset arvu ei õnnestunud tuvastada ja ma ei uurinud seda, kui suur osa neist on üldse nimetatud materjale õppetöös kasutanud. Sellest tulenevalt puudub ettekujutus sellest, kui suur oli uuritavate üldkogum.

Uuringufirmad peavad küsitluse esinduslikkuse hindamisel vastuvõetavaks juba seda, kui vastamismäär on vahemikus 5–30% (Kantar, 2023; Norstat, 2016). Saatsin vastamiskutse 660-le isikule, küsitlusele vastas 34 ehk 5,2% kutsututest, kuid neist kolm ei olnud ERR-i arhivaale õppetöös kasutanud. Kutset küsitlusele vastata ei saanud kõik õpetajad, kelleni jõuda soovisin, sest leidis koole, mille veebilehtedelt ei õnnestunud vajalikke andmeid töötajate kohta leida. Kuigi saatsin kutsed laiali Tartu Ülikooli domeenilõpuga e-posti aadressilt, ei pruukinud need alati aadressatideni jõuda, vaid võisid liikuda automaatselt rämpsposti hulka või jääda muul põhjusel lugemata.

UT LimeSurvey keskkonnas toodud statistika näitab, et küsitlusele vastamist alustati ehk sissejuhatavalt lehelt liiguti edasi 113 korda, aga vastuste edastamiseni jõuti 34-l korral. Varasemalt on mõni magistrant loobunud juba küsimustiku testimisel sarnaste näitajate tõttu UT LimeSurvey keskkonna kasutamisest, eelistades sellele näiteks Google Forms keskkonda (Blaubrück, 2023). Minu hinnangul ei saa järeldada, et küsimustiku täitmiseni jõudis 113 eri isikut ning suurem osa neist vajutas lõpuks vastuseid edastada üritades valele nupule, aga samas ei saa ma ka kuidagi välistada seda, et UT LimeSurvey keskkonnas esines tõesti selliseid tehnilist laadi arusaamatusi, mis võisid mõjutada oluliselt andmete kogumist.

Vastamiskutsete saatmine oli hajutatud pikema perioodi peale, kuid vastuseid laekus rohkem koolivaheaegadel. See on seletatav sellega, et õpetajatel on siis rohkem aega selliste kõrvaliste asjadega tegelemiseks, kuid võis mõjutada ka kogutud andmestiku esinduslikkust, jättes mõne piirkonna koolide õpetajad vastajate hulgas alaesindatuks.

Facebookis leidub ajaloo- ja ühiskonnaõpetajate grupis ka inimesi, kes ei ole kunagi ajalooõpetajana töötanud. Nende ja teiste selliste isikute sattumist vastajate hulka pean ma ebatõenäoliseks, sest ei näe põhjust, miks oleks mõni selline isik pidanud võtma vaevaks sellele küsitlusele vastata, kuid välistada seda täielikult ei saa.

Avatud vastustega küsimustikule antud vastused olid põhjalikkuse astmelt kohati väga erinevad. Sellest tulenevalt kajastuvad ka küsitlusele vastanud õpetajate kogemused uuringu tulemustes tegelikult erineval määral. Suletud vastustega küsimustik oleks muutnud nende kogemused paremini võrreldavaks ja andnud kohati ilmselt ka veidi teistsuguseid tulemusi. Lisaks tuleb veebipõhiste küsitluste puhul arvestada eriti tugeva eneseselektiooni efektiga, mille tasandamiseks peaks olema eriti hea ülevaade valimist ja vastamismäärast (Beilmann, 2017), kuid antud juhul see puudub.

Eeltoodut silmas pidades ei saa läbiviidud uuringut nimetada representatiivseks – selle tulemusi ei saa käsitleda üldkogumile laienevate üldistustena, kuid need annavad siiski aimu õpetajate kogemustest, viidates mitmetele edasistele rakendus- ja uurimisvõimalustele.

Rakendus- ja uurimisvõimalused

Praktilise väärtuse annavad sellele tööle koostatud loetelu (lisa 4) ERR-i arhiivi digihoidlas leiduvatest audiovisuaalsetest materjalidest, mida õpetajad on kasutanud ajaloo õpetamisel eesti õppekeelega üldhariduskoolide III kooliastmes, ning kirjeldused ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide õppetöös kasutamise meetoditest – need on asjad, millele ajalooõpetajad saavad toetuda oma igapäevases töös, et seda veidi kergendada.

Samas juhib see loetelu tähelepanu ühele võimalikule uurimissuunale. Nagu telesaate „Rakett 69“ kaheksa hooaja ülesanded on seotud ära loodusainete õppekavadega (Mõisavald, 2018), saab siduda ajaloooteemalisi saatesarju ajaloo õppekavaga. „Eesti lugu“, mida on läinud 2024. aasta 15. maiks eetrisse 797 saadet, on alustamiseks ehk liiga mahukas sari, aga „Hetk ajaloos“ videode sidumine riikliku õppekavaga sobiks hästi magistri- või bakalaureusetöö teemaks mõnele järgmisele üliõpilasele.

Kindlasti väärib uurimist ka see, milline on olnud ERR-i digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide õppetöös kasutamise mõju õpilaste õpitulemustele ja kuidas see mõju on sõltunud nende kasutamise meetoditest. Tasub uurida ka õpilaste kogemusi nende kasutamisega ajaloo õppimisel – mis on neile selle juures meeldinud ning milliseid probleeme on neil ette tulnud.

Sellise õpetajate poolt soovitud temaatilise kataloogi loomine, kus ERR-i digiteeritud audiovisuaalsed arhivaalid on ajalooõpetajate jaoks sobivalt kategoriseeritud ning seotud ära konkreetsete õpitulemustega, oleks ideaalne, kuid tundub ebatõenäoline, et ERR ise midagi sellist ettenähtavas tulevikus tegema hakkab. Kuid selline kataloog ei pea asuma tingimata ERR-i portaalis ning selle valmistamisega võivad tegeleda ka ajalooõpetajad ise. Selline keskkond, kuhu saab lisada ka salvestistega seotud töölehti ja muid ülesandeid ning metoodilisi soovitusi, leiaks kindlasti kasutajaid, sest kergendaks õpetajate tööd.

Mina ei uurinud oma töö raamas küll otseselt seda, miks osad ajalooõpetajad ei kasuta ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale ajaloo õpetamisel III kooliastmes, kuid mõned laekunud vastused viitavad vajadusele seda teha, et tuvastada, miks eelistavad osad õpetajad hakata kasutama neid alles gümnaasiumis. Tehnilise poole pealt vajaks kindlasti täiendavat selgitamist, miks on esinenud ERR-i arhivaalide kasutamisel tundides nii palju tõrkeid ja kuidas saaks nende esinemist vähendada, et selliseid materjale saaks kasutada õppetöös edaspidi mugavamalt, paremini ja rohkem.

TÄNUSÕNAD

Täna kõiki enda kogemusi jaganud õpetajaid, kelle panuse ja koostöövalmiduseta ei oleks see magistritöö saanud sündida. Täna oma juhendajat Pihel Hunti asjalike nõuannete ning kannatlikkuse eest. Täna ERR-i arhiivide juhatajat Heli Pikka tema kommentaaride eest. Täna oma perekonda ja kursusekaaslast, kelle usinus innustas mind seda tööd lõpetama. Täna ka Hillar Palametsa (postuumselt), kes inspireeris seda tööd kirjutama.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Andres Laiapea

/allkirjastatud digitaalselt/ 21. mail 2024

KASUTATUD KIRJANDUS

- Agney, C. L. (1967). A Survey of the Literature for the Historical Development of Audio-Visual Education from 1900–1950. *Plan B Papers*. 592. Eastern Illinois University. https://thekeep.eiu.edu/plan_b/592
- An, Y. (2021). A history of instructional media, instructional design, and theories. *International Journal of Technology in Education*, 4(1), 1-21. <https://doi.org/10.46328/ijte.35>
- Antons, K. & Hallik, T. (2015). *Eesti ajaloo õpik 5. klassile. Pääsukese lend läbi ajaloo*. Maurus. <https://kirjastusmaurus.ee/oppematerjalid/ajaloo-opik-5-klassile/>
- Arenguseire Keskus (2023). *Õpetajate järelkasvu tulevik. Trendid ja stsenaariumid aastani 2040*. <https://arenguseire.ee/uurimissuunad/opetajate-jarelkasvu-tulevik/>
- Arkaader (s.a.). <https://arkaader.ee>
- Autoriõiguse seadus (1992). *Riigi Teataja I*, 2022, 6, 16. <https://www.riigiteataja.ee/akt/AutÕS>
- Balti Uuringute Instituut (2022). *Loomevaldkondade kestlikkus. Uuringu lõpparuanne*. <https://www.kul.ee/media/3701/download>
- Beilmann, M. (2017, 7. aprill). Kas iga küsitlus on uuring? *Sirp*, lk 24–25. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kas-iga-kusitlus-on-uuring/>
- Blaubrück, A.-L. (2023). *Eesti õpetajate meediapädevus nende enda hinnangul ja vahend selle mõõtmiseks* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/90382>
- Davison, E. S. (1913). Some suggestions concerning the use of pictures in teaching. *The History Teacher's Magazine*, 4(5), 130/145. https://archive.org/details/sim_social-studies_1913-05_4_5
- Eastman, C. W. (1931). Why I Use Pictures in Teaching History. *The Historical Outlook*, 22(4), 167–168. <https://doi.org/10.1080/21552983.1931.10114554>
- Eesti Hariduse Infosüsteem* (s.a.). <https://ehis.edu.ee>
- Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (1968). *Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 1. köide A – DYN*. Valgus.
- Eesti Raadio (1959, 24. oktoober). *Kooliraadio avasaada*. [audio] <https://arhiiv.err.ee/guid/46927>
- Eesti Rahvusringhäälingu seadus (2007). *Riigi Teataja I*, 2022, 2, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/ERHS>
- Elango, A. (1974). *Pedagoogika ajalugu. Õpik kõrgematele pedagoogilistele õppeasutustele*. Valgus.
- ERR (2010, 19. november). ERR avas internetis oma arhiivid. <https://www.err.ee/412888/>
- ERR (2022, 8. detsember). ERR arhiivi uus keskkond avab Eesti tele- ja raadioajaloo põhjatu varamu. <https://menu.err.ee/1608813739/>
- ERR (2024). Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2025–2028. https://files.err.ee/info/ERR_Arengukava_2025%20-%202028.pdf
- ERR arhiiv* (s.a.). <https://arhiiv.err.ee>
- Facebook (s.a.). *Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajad*. <https://www.facebook.com/groups/675106499922785>
- Franzke, A. S., Bechmann, A., Zimmer, M., Ess, C. & Association of Internet Researchers (2020). *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0*. <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>
- Fenton, E. (1968). In the Audio-Visual World: Using Audio-Visual Materials to Teach History. *The History Teacher*, 2(1), 43–47. <http://www.jstor.org/stable/3054413>
- Gonzalez, J. (2017, 13. november). Teaching Students to Legally Use Images Online. *Cult of Pedagogy*. <https://www.cultofpedagogy.com/online-images/>

- Greene, N. L. (1926). Motion Pictures in the Classroom. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 128(1), 122–130.
<https://doi.org/10.1177/000271622612800120>
- Guerrero-Romera, C., Sánchez-Ibáñez, R., Escribano-Miralles, A. & Vivas-Moreno, V. (2021). Active teachers' perceptions on the most suitable resources for teaching history. *Humanities and Social Sciences Communications* 8, 61.
<https://doi.org/10.1057/s41599-021-00736-7>
- Hansen, J. E. (1930). Why We Should Use Pictures in Teaching. *Junior-Senior High School Clearing House*, 5(4), 204–207. <https://www.jstor.org/stable/30173371>
- Haridus- ja Teadusministeerium (2021). *Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035*.
<https://www.hm.ee/media/1488/download>
- Haridussilm (2024). *Haridustöötajad: Õpetajad*.
<https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/opetajad>
- Horm, V. (1957, 18. mai). Kool ja televisioon. *Nõukogude Õpetaja*, lk 3.
<https://dea.digar.ee/page/noukogudeopetaja/1957/05/18/3>
- Kaljusaar, A. (1967a). Ka see on pioneeriülessanne. *Tee Kommunismile*, 20. mai, lk. 2.
<https://dea.digar.ee/article/teekommunismileviljandi/1967/05/20/9.1>
- Kaljusaar, A. (1967b). Filmikunsti rikkused ühendavad meie tööd. *Nõukogude Õpetaja*, 22. juuli, lk. 3. <https://dea.digar.ee/page/noukogudeopetaja/1967/07/22/3>
- Kantar (2023, 19. juuli). *The magic number: how to optimise and improve your survey response rate*. <https://www.kantar.com/inspiration/research-services/what-is-a-good-survey-response-rate-pf>
- Keerutaja, H. (2023, 11. november). YouTube võttis reklaamiblokeerijad tõsiselt ette. *Digitark*. <https://digitark.telia.ee/era/youtube-vottis-reklaamiblokeerijad-tosiselt-ette/>
- Kitsingi, M. (2019). *Lähiajaloo õppematerjal 9. klassile: muutused kultuuris ja eluolus teisest maailmasõjast kuni tänapäevani* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/59614/view>
- Kraav, V. (1967). Filmi analüüs. *Nõukogude Kool*, 25(5), 349-353.
<http://www.digar.ee/id/nlib-digar:235546>
- Kriisa, A. (1966). Koolinoored ja kinokunst. *Nõukogude Kool*, 24(3), 206-210.
<http://www.digar.ee/id/nlib-digar:235532>
- Krull, E. (2018). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Kolmas, täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kuuskemaa, K. V. (2013). *Nõukogude ajal loodud audiovisuaalteoste ja esituste kasutamine: õiguslikud väljakutsed ja võimalikud lahendused* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/30840>
- Laadoga, K. (2018). *Avalike filmi- ja videoandmebaaside kasutuspraktikad Eesti aineõpetajate näitel* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA.
<https://www.etera.ee/zoom/44477/view>
- Lauk, A.-L. (2016). *Õppematerjal: „Tallinna ajalooliste hoonete lugu“* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/30552/view>
- Lotstein, M. (2020). 1924 Silent Films from the Yale University Press. *Manuscripts and Archives Blog*. Yale University Library. <https://campuspress.yale.edu/mssa/1924-silent-films-from-the-yale-university-press/>
- Luhakooder, L (2021). *Tallinna linna I kooliastme õpetajate valmisolek Covid-19 pandemiast tingitud distantsõppeks ning õppematerjalide ja -vahendite kasutamiseks* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/198566/view>
- Lõhmus, J. (2020). *Filmihariduse lähtekoht Eestis. Kokkuvõte*. Eesti Filmi Instituut.
<https://www.filmi.ee/filmiparand/filmipadevus/filmihariduse-lahtekoht-estis>

- Lõhmus, J. (2023). Kes hoolitseb Eesti filmipärandi eest? *Teater. Muusika. Kino*, 42(8), 88–97. <https://www.temuki.ee/archives/8420>
- Molenda, M. H. (2022). History and Development of Instructional Design and Technology. In O. Zawacki-Richter, I. Jung (Eds.), *Handbook of Open, Distance and Digital Education* (pp. 1-18). https://doi.org/10.1007/978-981-19-0351-9_4-1
- Mõisavald, K. (2018). *Telesaates „Rakett 69“ loodud õppematerjalide andmebaasi koondamine ja loodusainete riikliku ainekavaga sidumine* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/62113>
- Nix, J., Bohan, C.H. (2014). Looking at the past for help in the present: The role of historical photos in middle and secondary history classes. *Ohio Social Studies Review*, 51(2), 13–22. https://scholarworks.gsu.edu/mse_facpub/10/
- Norstat (2016, 29. august). *What sample size is representative?* <https://norstat.co/resources/articles/what-sample-size-is-representative/>
- Nõukogude Õpetaja (1945, 5. november). Taassünniaasta Nõukogud Eesti ringhäälingu noorteraadio osas. *Nõukogude Õpetaja*, lk 4. <https://dea.digar.ee/page/noukogudeopetaja/1945/11/05/4>
- Ojang, K. (2020). *ETV, Kanal 2 ja TV 3 jäelvaatamiskeskonnad ja voogedastusplatvormid: üleshitus, sisu ja strateegiad* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/106609/view>
- Oppenheimer, T. (2003). *The Flickering Mind: Saving Education from the False Promise of Technology*. Random House.
- Oselin, A. (2016). *Omakultuuri õpetamise võimalusi põhikoolis. Juhendmaterjal õpetajale* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/51698>
- Palamets, H. (1969a). *Õpilased ja filmikunst*. Tartu Riiklik Ülikool. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:446503>
- Palamets, H. (1969b). Filmikunst kui pedagoogiline tegur. *Nõukogude Kool*, 26(1), 53-58. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:235566>
- Palamets, H. (1974). Filmikunst kasvatusliku tegurina. H. Kurm (toim.), *Metoodilist abimaterjali keskeriõppeasutuste klassijuhatajatele* (lk 134–149). Eesti NSV Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi Teaduslik-Metoodiline Kabinet.
- Pattier, D. (2021). Teachers and YouTube: The use of video as an educational resource. *Ricerche Di Pedagogia E Didattica. Journal of Theories and Research in Education*, 16(1), 59–77. <https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/11584>
- Perv, J. (2021). *Erinevate õppemeetodite rakendamine 2020. aasta kevadisel ja talvisel kaugõppe perioodil geograafiaõpetajate näitel* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/159673/view>
- Pesur, V. (2010, 20. veebruar). ERR teeb suveks oma arhiivi veebis nähtavaks. *Postimees*. <https://www.postimees.ee/227322/>
- Pikk, H. (2024). *RE: Küsimused ERR-i arhiivi kohta*. Kirjavahetus. Autori valduses.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I*, 2023, 3, 5. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023005>
- Raadioleht (1928, 4. november). Raadio ja kool. *Raadioleht*, lk 2. <https://dea.digar.ee/page/raadiole/1928/11/04/2>
- Raadioleht (1929, 25. august). Kool – Eesti raadio uus asumaa. *Raadioleht*, lk 2. <https://dea.digar.ee/page/raadiole/1929/08/25/2>
- Rahvusarhiivi Meediateek (s.a.)*. <https://www.meediateek.ee>
- Raudsepp, L. (1971). Filmikunsti aluste õpetamise võimalusi üldhariduslikus keskkoolis. *Nõukogude Kool*, 29(9), 677-685. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:235634>
- Ross, C. L. (1928). The Value of Pictures in Teaching History. *The Journal of Educational*

- Research*, 17(2), 113–116. <https://doi.org/10.1080/00220671.1928.10879820>
- Rummo, J. (1936, 2. oktoober). Kooliraadio esimene semester. *Õpetajate Leht*, lk 2. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1936/10/02/2>
- Rüütel, K. (2015). *Andmeanalüüsi vahendite loomine Eesti Rahvusringhäälingu meediahaldussüsteemi näitel* [magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool]. TalTech raamatukogu digikogu. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/27393552-d220-4a2a-a830-9d513dc07615>
- Saadjärv, R. (2013). *Aktiivõppemeetodite kasutamise võimalused ajalootunnis Eesti iseseisvuse taastamise käsitlemisel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/33693>
- Saettler, P. (1954). Historical Overview of Audio-Visual Communication. *Audio-Visual Communication Review*, 2(2), 109–117. <https://doi.org/10.1007/BF02713269>
- Siig, K. (2021). *5 klass ajalugu: video 3 Ajaloo uurimine ja ajalooallikad (uus versioon)*. [video] <https://www.youtube.com/watch?v=DXnDMvXyqHg>
- Silivälja, A. (2015). *Eesti Rahvusringhäälingu digitaalse arhiivi saated õppematerjalina ajalootunnis* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/zoom/9877/view>
- Sõnaveeb (s.a.)*. <https://sonaveeb.ee/>
- Sutt, K. (2015). *Eesti Rahvusringhäälingu fotoarhiivi üleminek digiajastule ja kohandumine uue kasutajate põlvkonnaga* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/47310>
- Tammeorg, T. (2010, 20. mai). ERR paotab arhiiviüksed ja lubab saateid internetis tasuta vaadata. *Eesti Päevaleht*. <https://epl.delfi.ee/artikkel/51276389/>
- Uus Eesti (1939, 4. jaanuar). Kooliraadio hoogne levik. *Uus Eesti*, lk 6. <https://dea.digar.ee/article/uuseesti/1939/01/04/92>
- Wagner, D. A. (2018). Teachers' Use of Film in the History Classroom: A Survey of 19 High School Teachers in Norway. *Nordidactica*, 8(1), pp. 22–44. <https://journals.lub.lu.se/nordidactica/article/view/19061>
- Wagner, D.-A. (2019). Critical thinking and use of film in Norwegian lower secondary history classrooms. *History Education Research Journal*, 16(2), pp. 274–290. <https://doi.org/10.18546/herj.16.2.08>
- Wise, H. A. (1939). *Motion Pictures As an Aid In Teaching American History*. Yale University Press.
- Õpetajate Leht (1937a, 15. jaanuar). Kooliraadio katsesaated 1936/37. õppeaasta kevadsemestriks. *Õpetajate Leht*, lk 4. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1937/01/15/4>
- Õpetajate Leht (1937b, 17. september). Kooliraadio saated 1937/38. õppeaasta sügissemestriks. *Õpetajate Leht*, lk 4. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1937/09/17/3>
- Õpetajate Leht (1939a, 1. september). Kooliraadio 1939. a. sügissemester. *Õpetajate Leht*, lk 5. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1939/09/01/5>
- Õpetajate Leht (1939b, 20. oktoober). Kooliraadio-saadete kuulamisest. Tähelepanemiseks õppejõududele. *Õpetajate Leht*, lk 5. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1939/10/20/5>
- Õpetajate Leht (1940, 11. oktoober). Eesti NSV Ringhäälingu kooliraadio saatekava 1940.-41. õppeaasta oktoobrikuus. *Õpetajate Leht*, lk 3. <https://dea.digar.ee/page/opetajatelehtew/1940/10/11/3>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/36419>

LISAD

Lisa 1. Küsimustik ajalooõpetajatele

Tartu Ülikooli veebipõhiste küsimustike koostamise keskkonnas UT LimeSurvey teostatud küsitluse avatud vastustega küsimustik.

1. Milliseid Eesti Rahvusringhäälingu digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale olete kasutanud ajaloo õpetamisel III kooliastmes?
2. Mille alusel olete need arhivaalid kasutamiseks välja valinud?
3. Kuidas täpselt olete neid ajaloo õpetamisel kasutanud?
4. Mis on teile nende kasutamise juures meeldinud?
5. Kui teil on tulnud nende materjalide kasutamisel ette probleeme, siis milliseid?
6. Kui teil on digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalidega seoses ERR-ile ettepanekuid, siis kirjutage need järgnevasse lahtrisse.

Lisa 2. Intervjuu küsimused

Küsimused, millele toetudes viisin läbi kolm kirjalikku vestlust suhtlusrakenduse Messenger kaudu. Nende põhjal ja lähtudes saadud vastustest sai koostatud täiendav küsimustik (lisa 3), mille vastusteks teisendasin ka osa nende intervjuudega kogutud andmetest.

1. Mis tüüpi ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale olete ajaloo õpetamisel kasutanud – videosalvestisi, audiosalvestisi ja/või fotosid?
2. Milliseid järgnevatest saadetest olete kasutanud: dokumentaalsaadet ajaloo, päevakajalised ja uudistesaadet, lavastuslikud saadet (siia lähevad mängufilmid, kuuldemängud, televastused), kultuurisaadet (sealhulgas muusikasaadet, saadet näitlejatest jms), spordisaadet?
3. Kas olete kasutanud ainult saatesarjade osasid või ka selliseid üksikuid saateid, mis ei kuulu ühtegi sarja?
4. Mille alusel olete konkreetseid saateid kasutamiseks välja valinud?
5. Kas olete lähtunud ka teiste soovitudest (näiteks link mõnel veebilehel)?
6. Kas eelkõige teiste soovitudest või rohkem ise otsinud?
7. Kas olete ka ise ERR-i arhiivis olevate saadete põhjal ülesandeid koostanud?
8. Kui ERR võimaldaks saateid arhiivist vabakasutuslitsentsi alusel alla laadida või veebis lõikuda ja täiendada (nagu YouTube osasid videosid), kas kasutaksite neid siis ise uute õppematerjalide valmistamiseks?
9. Mis klasside puhul olete ERR-i arhivaale kasutanud?
10. Kas eelkõige 7. klassi, 8. klassi või 9. klassi?
11. Kas olete kasutanud neid eelkõige koolis kohapeal, kodustes ülesannetes või soovitusliku lisamaterjalina?
12. Kui sageli te ERR-i arhivaale tundides kasutate?
13. Miks te neid arhivaale tundides kasutate?
14. Kuidas te neid tundides kasutate?
15. Kuidas olete neid kasutanud kodustes ülesannetes?
16. Kui tõhus on ERR-i arhivaalide kasutamine teie hinnangul olnud? Kuidas või kas üldse olete kuidagi selle tõhusust hinnanud?
17. Milline on olnud teie õpilaste tagasiside nende materjalide kasutamisele?
18. Kas kasutatud materjalid on teie hinnangul olnud õpilastele üldiselt piisavalt eakohased, kohati keerulised (vajanud lisaselgitusi) või kohati liiga keerulised (vajanud palju lisaselgitusi)?

19. Kas teil on tulnud ERR-i arhivaalide kasutamisel tunnis ette tehnilisi tõrkeid (internetiühendusega vms) või sisulisi tõrkeid (materjal osutus mingil põhjusel ebasobivaks)?

20. Milliseid ettepanekuid teil on nende arhivaalidega seoses ERR-ile? Kuidas võiks ERR-i digihoidlat veel edasi arendada?

Lisa 3. Täiendava küsitluse küsimused

Tartu Ülikooli veebipõhiste küsimustike koostamise keskkonnas UT LimeSurvey teostatud täiendava küsitluse valikvastustega küsimustik.

1. Kas olete kasutanud ajaloo õpetamisel III kooliastmes veebikeskkonnas <https://arhiiv.err.ee> leiduvaid... (valida saab kõik)

videomaterjale

audiomaterjale

fotosid

dokumentaalsaateid ajaloost

päevakajalisi ja uudistesaateid

lavastuslikke saateid (mängufilmid, kuuldemängud, telelavastused)

kultuurisaateid (sealhulgas muusikasaated, saated näitlejatest jms)

muud liiki saateid (täpsustage):

2. Kas olete kasutamiseks arhivaale valides... (valida saab mõlemad)

lähtunud teiste soovitudest ja teiste koostatud ülesannetest

ise sobivaid saateid välja otsinud ja ülesandeid koostanud

3. Kas olete kasutamiseks arhivaale valides eelkõige... (valida üks)

lähtunud teiste soovitudest ja teiste koostatud ülesannetest

ise sobivaid saateid välja otsinud ja ülesandeid koostanud

4. Kas olete kasutanud neid arhivaale... (valida saab kõik)

koolis kohapeal

kodustes ülesannetes

soovitusliku lisamaterjalina

7. klassi puhul

8. klassi puhul

9. klassi puhul

5. Kas olete kasutanud neid arhivaale eelkõige... (valida üks)

koolis kohapeal

kodustes ülesannetes

soovitusliku lisamaterjalina

6. Kas olete kasutanud neid arhivaale eelkõige... (valida üks)

7. klassi puhul

8. klassi puhul

9. klassi puhul

7. Kas teie hinnangul on kasutatud arhivaalide sisu olnud...

III kooliastme õpilastele üldiselt piisavalt eakohane

õpilaste jaoks kohati keeruline (on vajanud lisaselgitusi)

õpilastele kohati liiga keeruline (on vajanud palju lisaselgitusi)

Vajadusel täpsustage:

8. Kas teil on tulnud nende arhivaalide kasutamisel ette...

tehnilisi tõrkeid (näiteks internetiühendusega vms)

sisulisi tõrkeid (materjal on osutunud ebasobivaks)

Vajadusel täpsustage:

9. Kui ERR võimaldaks veebikeskkonnas <https://arhiiv.err.ee> leiduvaid arhivaale vabakasutuslitsentsi alusel alla laadida või veebis lõikuda ja täiendada, kas kasutaksite neid siis ise uute õppematerjalide valmistamiseks?

Jah, kindlasti

Tõenäoliselt mitte

Ma ei tea / Ei oska öelda

Vajadusel täpsustage:

Lisa 4. Vastajate nimetatud ERR-i arhivaalid

Loetelu ERR-i arhiivi veebiportaalis ligipääsetavatest filmidest, saadetest ning saatesarjadest, mida nimetati vastustes küsimusele selle kohta, milliseid ERR-i digiteeritud audiovisuaalseid arhivaale on kasutatud ajaloo õpetamisel III kooliastmes. Nimetused on järjestatud kõigepealt selle järgi, kui palju oli neid maininud vastajaid, ja seejärel tähestikulises järjekorras. Selliseid vastajaid, kes nimetasid küsimusele vastates mõnda konkreetset filmi, saadet ja/või saatesarja, oli küsitlusele vastanute hulgas 28.

Nr.	Filmi, saate või saatesarja nimetus (sulgudes tootmisaeg) ja viide asukohale ERR-i digihoidlas	Mainimisi
1.	Eesti lugu (2004– ...) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/eesti-lugu	14
2.	Eesti aja lood (2007–2010) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/eesti-aja-lood	12
3.	Ajavaod (2010–2018) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/ajavaod	10
4.	Hetk ajaloos (2017–2020) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/ev100-hetk-ajaloos	10
5.	Pildid Eestimaal sündinud asjust (1996–1997) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/pildid-eestimaal-sundinud-asjust	9
6.	Vana aja asjad (2004) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/vana-aja-asjad	9
7.	Eesti ajalugu (1987) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/eesti-ajalugu	8
8.	Eestimaa kuulsad inimesed (2009) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/eestimaa-kuulsad-inimesed	8
9.	Tuulepealne maa (2008) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/tuulepealne-maa	8
10.	Vabadussõja lugu (2019) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/vabadussoja-lugu	8
11.	Vanad ajad (2018) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/vanad-ajad	8
12.	Ajalik ja ajatu (1994–2014) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/ajalik-ja-ajatu	7
13.	Ajalootund Raadio 2-s (1995–2012) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/ajalootund-r2-s	7

14.	Sada Eesti mõtet (2018) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/sada-estti-motet	5
15.	Eesti rahvakalender (1989) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/estti-rahvakalender	4
16.	Metsavennad (2022) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/metsavennad	4
17.	Salvestised juubelilaulupeost (1969) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/mitte-uksnes-leivast https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/xvii-uldlaulupidu-1969	4
18.	Aja jälg kivis (2002–2017) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/aja-jalg-kivis	3
19.	Aktuaalne Kaamera (1993– ...) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/aktuaalne-kaamera	3
20.	Eesti mees sõdades (1991) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/estti-mees-sodades	3
21.	O tempora, o mores (2008–2011) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/o-tempora-o-mores	3
22.	See ilus sõna – vabadus (1989) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/see-ilus-sona-vabadus	3
23.	Tants aurukatla ümber (1988) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/tants-aurukatla-umber	3
24.	Uue aja asjad (2006–2007) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/uue-aja-asjad	3
25.	Carl Robert Jakobson (1983) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/carl-robert-jakobson	2
26.	Eesti- ja Liivimaa mõisad ja suguvõsad (1995) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/estti-ja-liivimaa-moisad-ja-suguvosad	2
27.	ENSV (2010–2019) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/ensv	2
28.	Järvelinn Viljandi (1984) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/jarvelinn-viljandi	2
29.	Kaadris (2012) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/kaadris	2
30.	Kas oskame hoida ühte... (1989) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/kas-oskame-hoida-uhthe	2

31.	Kooliraadio (1959–1985) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/kooliraadio	2
32.	Lõuna-Eesti mõisad (1994) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/louna-eesti-moisad	2
33.	Näite mäng (1989–1991) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/naite-mang	2
34.	Tähendamisi (2015–2023) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/tahendamisi	2
35.	August Rei (2006) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/august-rei	1
36.	Džuudopoisid (1987) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/dzuudopoisid-754	1
37.	Eesti Raadio 80 (2006) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/eesti-raadio-80	1
38.	Harri Tiido taustajutud (2020–2024) https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/harri-tiido-taustajutud	1
39.	Inimene ja kompuuter (1986) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/inimene-ja-kompuuter	1
40.	Ivar Vigla sou (1991) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/ivar-vigla-sou	1
41.	Kes on Otto Tief? (1994) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/kes-on-otto-tief	1
42.	Kogu rahva pidu (1985) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/kogu-rahva-pidu	1
43.	Külmale maale (1965) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/kulmale-maale	1
44.	Loss (1989) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/loss	1
45.	Made in Estonia (1969) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/made-in-estonia	1
46.	Meloodia 66, 67, 68, 69 (1966–1969) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/meloodia-66-185032 https://arhiiv.err.ee/video/vaata/meloodia-67 https://arhiiv.err.ee/video/vaata/meloodia-68-158924 https://arhiiv.err.ee/video/vaata/meloodia-69	1

47.	Minu Tartu (1987) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/ minu-tartu	1
48.	Mälestusi Miina Härmast (1989) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/malestusi-miina-harmast	1
49.	Olümpiaregatt – 80 (1980) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/olumpiaregatt-80	1
50.	Sajand kivis ja muusikas (1974) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/sajandid-kivis-ja-muusikas	1
51.	Saladuslik Aafrika (2013) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/saladuslik-aafrika	1
52.	Sinine ja must ja valge (1992) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/sinine-ja-must-ja-valge	1
53.	Sinine, must, valge (2013) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/sinine-must-valge	1
54.	Tallinna Olümpiaregatt 40 (2020) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/tallinna-olumpiaregatt-40	1
55.	Vabariigi kodanikud (üks saade, 2013) http://arhiiv.err.ee/vaata/56349	1
56.	Vana arm ei roosteta (1977) https://arhiiv.err.ee/video/vaata/vana-arm-ei-roosteta	1
57.	Välisilm (1997– ...) https://arhiiv.err.ee/video/seeria/valisilm	1

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Andres Laiapea,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Õpetajate kogemused Eesti Rahvusringhäälingu digiteeritud audiovisuaalsete arhivaalide kasutamisega ajaloo õpetamisel eesti õppekeeleuga üldhariduskoolide III kooliastmes“, mille juhendaja on Pihel Hunt, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Andres Laiapea

21. mai 2024